

N A Š G L A S

France Bevk:

Povest o grofu, ki so ga uši snedle.

5.

Nekaj dni za tem je poslal grof brez imena galjota v Poljubinj in mu naročil, naj pritira s seboj na grad moža poljubinjske desetnije, ki je bil tisti čas Balantač.

Po poti je vprašal Balantač galjota, ki je stežka dohiteval njegove dolge noge, ki so podvzale, radi česa ga kliče grof v Tolmin. Galjot mu ni vedel povedati, že radi tega ne, ker ni znal jezika. Balantač pa je trudno ugibal v svoji kmečki glavi, kaj more biti in je mislil na vse, na palice, ječo in na nove služnosti ali robote, ki jih grof misli naložiti deželi.

Ker v gradu ni zagledal nobenega moža ostalih desetnij, je vedel, da se zadeva tiče le Poljubinjcev ali celo njega samega. V tej misli ga je potrdilo tudi dejstvo, da sta stala poleg grofa oskrbnik, ki je bil večji nego Balantač, in suhljat pisar, ki je obračal oči in mencial roke, kot da ga zebe. Balantač je bil radi tega zmeden, sukal je klobuk, s katerim je pokrtil trebuh in pol nóg; besedo mu je kar vzelo.

«Kdo si ti?» ga je vprašal grof.

Pisar je pretolmačil besede, oskrbniku pa je igral čuden smeh okrog ust.

«Balantač.»

«Mož desetnije v Poljubinju?»

Balantač je samo prikimal.

«Kateri dan imamo danes?»

Tako grof še nikoli ni izpraševal. In da ne reče kako neumno, je Balantač pomislil.

«Četrtek.»

«Dobro,» se je smejal oskrbnik, kakor da je pričakoval, da kmet ne bo vedel, kateri dan v tednu je.

Grof pa je nadaljeval: «Povej vsem Poljubinjcem, da jih vabim na pojedino. V soboto po delopustu mora biti gospodar od vsake hiše tu na gradu.»

Ko je pisar Balantaču pretolmačil to naročilo, je ta od začudenja odprl usta in jih ni več zaprl.

Grof je z zadovoljstvom pasel svoje oči v kmetovem začudenju in je v smehu odprl žrelo do ušes.

«Ali si razumel?»

«Razumel,» je pritrdil mož in vendar ni mogel razumeti; njegovi možgani so neutrudno delovali; da bi izluščili, katera zvijača tiči za tem vabilom.

Slednjič je dobil besedo. Vprašal je, da bi ne bilo kaj narobe:

«Kaj naj prinesemo s seboj?»

«Prazne trebuhe,» se je smejal grof.

«Torej bo vendarle res,» si je mislil Balantač.

«In če kateri ne pride, jih bo dobil dvajset po podplatih, ti si pa z desetimi odgovoren zanj!»

Mož se je priklonil in odšel, klobuk pa si je pokrtil šele globoko pod gradom.

V nekaki omotici je mislil vso pot proti Poljubinju. Zdaj pa zdaj se je ozrl po Kozlovem robu, da vidi, ali se sivo zidovje smeje za njim. Prodril bi bil rad v čudno skrivnost tega vabila, ni mu bilo mogoče. Moral je verjeti in ubogati, naj pride, kar hoče.

Ko je prišel Balantač domov, je poklical sina Matevžka, ki je metal kamenje čez streho hiše, in mu dejal:

«Pob, hiti po vasi in povej pri vsaki hiši, da morajo biti v soboto po delopustu vsi gospodarji na tolminskem gradu praznično oblečeni. In če te bodo še kaj vprašali, reci jim, da jih je grof povabil na pojedino.»

Matevžek, ki še nikoli ni prejel takega naročila za Poljubinjec od svojega očeta, je zijal. Ta pa je prijel za oklešček in zarohnel:

«Ali boš šel, zijalo neumno! Glej, da ne boš hodil dva dni.»

In Matevžek je letel, kar so ga nesle noge, potaknil glavo v slednjo vežo, včasih skozi okno, ali pa je kar na tñali povedal novico.

Krivčevka je baš zllila pomije pred hišo, ko je priletel deček pred njo. Skledo, od katere je kapala umazana voda, je še držala v roki in ga je vprašala:

«Kaj pa hočeš?»

«Oče me je poslal.»

«Oče? Pa že zopet kaka robota? Le povej očetu in grofu tudi, če hočeš, da nimamo časa... da smo čez mero robotali.»

«Ne,» je dejal Matevžek. «Oče je dejal, naj pride gospodar v soboto po delopustu na grad.»

To je bilo nekaj posebnega in Krivčevka se je začudila: «V soboto po delopustu?»

«V praznični obleki.»

«Tako? V praznični obleki? Ti, smrkavec, če se norčuješ...»

«Grof je vse povabil na kosilo,» je pristavil Matevžek.

«Boš šel!» je zavpila Krivčevka. «Kaj misliš, če je tvoj oče mož desetnije in če si ti njegov sin, da se boš iz nas norčeval...»

Matevžek je letel, da ga kaj ni doletelo; preden je prišel do kcnca vasi je še parkrat poizkusil, kaj se pravi Poljubinjec vabiti k grofu na kosilo.

Sredi vasi so se zbrali nekateri gospodarji iz Poljubinja in so čudom tehtali najnovejše vabilo; pridružile so se tudi nekatere ženske.

«Ta je bosa!» je dejal Jermol. «Ali je pob iztuhtal grdo norčijo ali pa je Balantač obnorel.»

«To vem, da je bil Balantač vabljen v Tolmin. Po kaj je šel, pa ne vem,» je dejala Smolčevka.

«Seveda,» je dejala Krivčevka. «Pa prav zares! Bog ve, po kaj je šel. To pa vem, da je pob ves pasjih muh poln, kar ga je. Oni dan mi je zelen fižol smukal ob njivi.»

Ta razlog je bil tako tehten, da so vsi sklenili, da Matevžku ne verjamejo, Jermol pa se je odpravil k Balantaču, da zahteva, naj fanta kaznuje, da drugič ne bo vlekel vasi za nos.

Balantač je stal ob tñali in drobil veje s tako jezo, da so iveri frčale okrog njega. Mislil je na grofovo vabilo in bolj ko je mislil, bolj se je zamotaval v nove možnosti.

«Ti,» mu je dejal Jermol, «ali si ti poslal Matevžka po vasi?»

«Ali je pa že spet kaj naredil?» se je prestrašil Balantač.

«Da nas vabi na grofovo pojedino, je že dosti,» je dejal Jermol, vesel, da je koj sprva podvomil nad resničnostjo dečkovega vabila.

«Brez skrbi mu jih lahko naložiš nekaj po bergešah, če ne, mu jih bomo pa mi.»

«Da naj vas pokliče k grofu na pojedino, sem mu jaz naročil.»

Zdaj je Jermol zinil na široko in se strašno začudil. Videl pa je, da je Balantačev obraz sijal v tako krvavi resnici, da ni bilo nikakega dvoma.

«In ti to verjameš?»

«Verjamem ali ne verjamem. Tako mi je naročeno in amen.»

«Nihče ti ne bo verjel,» je dejal Jermol. «Ali si znorel ti ali grof, bodo rekli.»

«Dopovem jim,» je dejal, zapičil sekuro v tnilo in se podal po vasi, kjer se je nabralo še več ljudi.

«Gledate in zijate,» je spregovoril Balantač in del roké v žepe. «Moj pob je govoril resnico. V soboto po delopustu moramo priti na grad. Grof nas vabi na pojedino. Ta, ki ne pride, dobi dvajset palic. Za vsakega, ki bo manjkal, jih jaz dobim deset.»

Kmetje so se spogledali in molčali.

«Verjemite, da je kaka zvijača za tem,» je vzkliknila prva Jermolka, ki je bila ravno tako nezaupljiva kot njen mož.

«Bog ve,» je dejal Blekč. «Morda pa le bo pojedina.»

«Ti glej, kako boš jedel,» mu je dejala žena. «Doma vedno polivaš.»

«Meni se pa zdi,» je zinil Klančar, «da ne bo treba nikomur ne lepo ne grdo jesti. Moj oče mi je pravil, da so jih nekoč tako klicali v Tolmin. Vsi so mislili, da bodo šli v ječo, pa so jim prebrali neke papirje in hajdi domov!»

«Takrat je bilo tako,» je dejal Mikš; «hudó so mislili, pa je prišlo dobro; zdaj bomo mislili dobro, pa bo prišlo hudo.»

«Kaj praviš, Balantač?» je vprašal Čeber.

«Jaz rečem samo še to, da sem vprašal, kaj naj prinesemo s seboj. Prazne trebuhe! — so mi dejali. Čudno pa se tudi meni zdi.»

«Vidite, prazne trebuhe, da jih bodo še bolj izlačnili.»

«Pa saj mu nismo nič storili. Roboto, desetino, davke — vse smo odračunali. Hudimana, še več smo dali. Ali se ti na kaj spominjaš, Balantač?»

Balantač je samo odkimal.

«Verujte,» se je vdajal Kokelj sladki misli, da bo morda vendarle pojedina, «verjemite, da bo morda res. Taki gospodje, posebno pa grofi, so včasih prav na posebno plat udarjeni. Moja rajna mati, Bog ji daj nebesa, mi je nekoč pravila, kar ji je pravila rajna Lebanova teta Neža, saj ste jo poznali, da jo je nekoč rajni grof, Bog mu prizanesi grehe, saj je bil boljši, nego je ta, ko je prišla v grad.

nasul z mesom in zalil z vinom in se je pri tem še smejal, kakor da si ne dela škode, ampak dobiček. Bog ve, če ni tudi temu grofu prišlo kaj takega v glavo in bo nas pogostil, ne iz ljubezni, o tega ne, ampak iz svojega veselja.»

Te besede so vse navzočne nekoliko pomirile in skoraj prepričale. Le Čeber se je ozrl po Jermolu in vprašal:

«Kaj pa ti rečeš, Jermol?»

«Hm. Jaz rečem to,» je odgovoril ta, «da v dobroto tega grofa ne verujem dosti. Ali ste ga že videli kdaj smejati se? Da bi imel veselje nad tem, da bi nas pogostil, ne verjamem pa ne verjamem. Kaj drugega si je izmislil. Povabil nas je na gnjat in na klobase, a bo otipal naše gnjati z leskovačo in nam narisal krvave klobase po hrbtu. Res je, da nima zakaj, a grof tega ne vpraša, samo da se bo zabaval.»

Na te Jermolove besede, ki niso bile tolažilne, so ženske zajokale:

«Moj Bog, kaj nas ne gnjavi že zadosti; še vas bo tepel...»

«Saj nās bo mnogo,» so dejali možje. «Preden pridemo vsi na vrsto, se bodo roké utrudile in palice zlomile.»

S to tolažbo so se razšli in tri dni niso nehali govoriti o tem.

6.

Določenega dne so se uro pred delopustom pomikali Poljubinjci, praznično oblečeni, proti Tolminu. Bili so zamišljeni in redkobesedni; vsak si je v srcu želel, da bi bil zadnji pri tepežu, in bi ga manj bolelo, zakaj, da bodo jedli palice in pili bolečino, o tem so se prepričali.

Tolminci so jih gledali nekam po strani. Že so izvedeli, da gredo Poljubinjci na pojedino. Nevoščljivi kakor so bili, so točili sline in jim priželeli, da bi nesli sedala v rokah domov. Vendar pa se Poljubinjci niso pokazali ko bojazljivci. Glavo so nesli po konci in stopali kot da gredo v boj.

Ko jih je eden izmed Tolminec vprašal: «Pa kako, da ste Poljubinjci tako suhi?» so ti odgovorili: «Tri dni smo se postili, da grofu več škode naredimo.»

Prišli so na grad, tedaj so se na mah razkadile vse zle slutnje. Grajski so jih sprejeli prijazno, le s posmehom, ki pa nič ni bolel. Ko so zagledali grajsko dvorano z dolgo mizo, naloženo z vrči, skledicami in skledami ter drugo ropotijo, s katero se spravljajo božji darovi tja kamor so namenjeni, so se Poljubinjci spogledali, obrazi so se zjasnili in slednji je pokazal dve vrsti zob ali pa škrbine.

«Vidiš,» se je Blekč narahlo obregnil ob Jermola.

«Ali si že končal?» ga je vprašal ta.

«Grof je vstopil, tedaj se niso mogli načuditi njegovi prijaznosti. Ni sicer dal roke nikomur, ne ga potrepal po ramenu, toda smejal se je do ušes.

Na grofovi desnici je sedel scholar Anton; temu je grof pošepnil:

«Svetovati, odsvetovati ne!»

«Razumem!»

Smolč se je nagnil Balantaču do ušes: «Ti razumeš malo ta jezik. Kaj mu je rekel?»

«Da nas je veliko,» je pojasnil Balantač, ki ni razumel nič.

«Boji se, da mu bomo preveč pojedli.»

Na grofovi levici je sedel pisar, ki je neprestano mencial z rokami; poleg njega je bliskal z očmi oskrbnik, kot bi hotel s pogledom požreti kmete.

«Grdó nas gleda!» so dejali Poljubinjci pol tiho, ko so odlagali širokokrajne klebuke in sedali k mizi, da so ropotali stoli.

«Boji se, da mu napravimo škodo.»

«Saj ni njegovo!» je dejal Klančar.

(Dalje).

Boris Georgiev: MOJA KUĆA.

Ante Iveša:

Boris Georgiev.

Medju Talijanima, a naročito u umjetničkim krugovima, vrlo je dobro poznat ovaj osobiti bugarski slikar. Slikar duševnih osjećaja, koji svoje pjesničke izlive i duboke misli prikazuje crtama i bojama, zazire od vanjštine, premda je prema njoj korektan i prima je onako, kakova jest, iako to tvori kod njega sporedni dio.

PUTNIK I NJEGOVA SESTRA. (Avtoportret.)

Sama njegova ličnost očituje ti pjesnika i sanjara. Isposničko lice, sanjarske blage oči, mističan pronicavi pogled, mukli i teški glas. I kad ga vidiš, osjećaš da je prožet jednim višim idealom, kome se posvetio da služi i kome je vjeran do savršenosti. Njegov dosadašnji život u punoj nam mjeri potvrđuje naša naslućivanja.

Boris Georgiev rodio se je godine 1888. u Varni u Bugarskoj. Još kao dječak iselio se je u Rusiju, željan da raširi svoj duševni horizont, da upozna život, kulturu, umjetnost i duševnost. Osam godina boravio je u Rusiji, pohađao umjetničke škole u Odesi i Petrogradu i udubio se u izučavanje filozofske slavenske duše. No njegova narav, njegova duša još nije bila zasićena, već je htjela da upozna osjećaje i život drugih naroda. I eto ostavlja Rusiju i kao tajanstveni putnik, s balalajkom (tamburicom) u ruci, ide pješke iz države u državu, gladan, izmoren i izmučen. Ali duh mu nije klonuo, jer je htio da dobije nove utiske pa da svoj život i umjetnički rad udesi po onome, što je najdostojnije i najuzvišenije. Došao je u

München u Bavarsku i pohadjao umjetničku akademiju. Nije bio zadovoljan suhoparnim načinom poduke, pa brzo ostavlja München. Putuje u Francusku, Španjolsku i čak u Maroko, sve korak za korakom, zaustavljajući se u istraživanju etničkih vrijednosti duševnih naklonosti tih naroda. Dolazio je u direktni doticaj s ljudima i time stekao neoborivo i neprocjenjeno uvjerenje, da je vanjšina tašta i lažna i da se jedino duševne vrline mogu veličati. I te svoje osjećaje hoće da saopći figurativnom umjetnošću.

Dolazi u Italiju, gdje su najraznovrsniji i najtačniji načini izražavanja prirode i osjećaja putem umjetnosti. I njegova se duša zanesla talijanskim umotvorevinama i strastveno se dao na izučavanje najvećih talijanskih umjetnika. Duboki i neizbrisivi utisak utisnulo je u njegovu dušu slikarstvo Preporoda, od Montegne do Leonarda. On se drži najsavršenije forme slikarstva affresca. Svoje grafične izražaje bazira na Giottu i njegovim učenicima, čija je umjetnost siromašna sredstvima, ali se očituje spontano i komunikativno.

Izabravši i formu i način izražavanja, razočaran nepravdama i zlobama ljudskim, povukao se je daleko od ljudi i sa svojom sestrom, koja ga je jedina shvaćala i živila s njim istim duševnim životom, nastanio se je u jednoj kolibici u snježnim gorama u Valsugani u Trentu. Živio je pustinjačkim životom, otkazavši se od svake udobnosti, sputavši svoje tijelo, da se duševnost može bolje očitovati. U ovom pustom kraju proveo je u razmišljanju i usavršavanju dvije godine, kad ga je svjetski rat potjerao sa onog pustog, nesmetanog kraja njegovog pustinjakovanja. Na ovom mjestu su nikli najveći proizvodi njegove pjesničke duše. Bez opterećivanja prozajčkih potreba vanjske materije uspio je svojim djelima da izbija religiozna glorifikacija duše. Potezima prikazuje duševne osjećaje, i nastaje umjetnik - mislilac u potrebi da saopći te osjećaje, a ostaje umjetnik - čovjek u jednostavnim spontanim izrazima, koji oplemenjuju njegov način prikazivanja. Najprije je mislilac, a onda slikar. On je savjestan i traži sintetičku formu. Veća nego umjetnička je psihološka vrijednost slika. I u tome se sastoji njegova naročita i velika umjetnost. Njegova duša je bila slobodna, riješila se donekle materijalnih uzova, a svakako purificirana. Kao najnježniji pjesnici-mislilci prikazuje nam i pjesnik i mislilac i umjetnik Boris Georgiev tu svoju dušu, bolji dio sama sebe. I ove akvarelne slike on nazivlje intimnim dnevnikom. Godine 1920. izložio ih je na izložbi u Rimu. I baš radi svog visokog i dubokog duševnog sadržaja te su slike na izložbi privukle i publiku i kritičare, koji su mladom stranom slikaru iskazali jednodušno priznanje za njegovu naročitu umjetnost.

Kad je buknuo svjetski rat, morao je ostaviti svoju kolibu i svoje dvije koze. Došao je u Firenzu, gdje ga je zadesio najteži udarac. Najnježnije, najmilije biće, koje je osjećalo i dijelilo s njime sve boli, njegova duševna drugarica, sestra, umrla je. Utučen ovom bolju otišao je u Abruzzo, gdje je dugo ostao u razmišljanju, sam sa uspomenu, koje su mu vraćale milu pokojnicu («Putnik i njegova sestra» — autobiografija). Iza izložbe ostao je neko vrijeme u Rimu. Od svojih roditelja, koji su živili u inostranstvu, nije imao nikakvih vijesti. Ta ga je nezvjesnost silno mučila. Iza mnogo lutanja po mnogim državama našao je roditelje, zabačene, gladne i izmučene duševno i tjelesno. Otac mu je u to vrijeme umro, a

majku, drugu sestru i nećakinju uzeo sobom i vratio se s njima u Bugarsku, veseo što je spasao od patnja svoju obožavanu majku.

U Bugarskoj je ostao neko vrijeme. Ovdje je izložio neke slike i portrete. Tekar sada su Bugari upoznali svog dosada nepoznatog umjetnika. Tim je i veći bio njegov uspjeh u domovini.

Pored svojih koncepcija pjesničkog filozofskog sadržaja Georgiev radi i portrete. I u portretima ide svojim intelektualnim putem: traži osjećaje, vrline, sposobnosti, nagnuća unutrašnjosti osobe i to izražuje i hoće da istakne više nego vanjštinu, premda i ova odgovara preciznosti.

MOJA SESTRA.

Kad se iz Bugarske vratio u Italiju, najprije se zaustavio u svom obijavljenom Abruzzu, zatim se preselio u Rim, ne da radi, jer kao pravi umjetnik ne može da proizvadjja bez osjećanja, već da uči i razmišlja.

Kako spomenuh, mimo ragrupacija i većih koncepcija u izabranom načinu affresca, snima i portrete. Na ovogodišnjoj izložbi u Rimu izložio je 9 portreta, koji su zanesli i posjetnike i umjetnike, jer je na njima zaista jasno izbijala njegova umjetnička vještina prikazivanja duševnih svojstava portretirane osobe i utiska, koje osoba svojim položajem, nazorima

i spremom pobudjuje u svojoj okolini i svijetu, a što je opet glavna karakteristika osobe.

Sada se Boris Georgiev nalazi na ljetovištu u Alpama. Ironija! On, koji čuti boli malene ptičice, koji osjeća nepravdu, što je trpi divlja zvijer, koji je bio najsretniji, kad je zebao i gladovao, pa da sada dolazi na ljetovalište sa besavjesnim kramarima debelih budželara, taštım mekoputnicama i mlohavım bolesnicima. Muka je to za njega, što je okružen ovakovım ljudima, ali ljubav prema majci i nećakinji, za koje on jedini skrbi, nuka ga, da misli o njihovom, a nikako o svojem zdravlju. Nu on živi i ovdje svojim duševnim životom. Radi oveci affresco za jednu kapelicu u Fiesole (Firenze), promatra grubost i nemilosrdje ljudi, a svetost nedirnutih i rijetko okaljanih ljudskim grijeshnim stopama gorskih predjela.

U ovom gorskom ljetovalištu ima nas par Jugoslovena iz Italije, koji po mršavosti i žepa i tijela pripadamo onoj zadnjoj kategoriji ovdašnjih posjetnika. Najzapidnji Jugosloveni sastasmo se eto ovdje sa najistočnijim. U malenoj sobici, na crnim suknom prevučenoj polici prikazivao nam je rukom izvedene fotografije svoje duše i duševnih osjećaja. Ostasmo zapanjeni veličanstvenom slikom Ecce homo. Kad je on živio kao pustinjač sa svojom pokojnom sestrom u kolibi medju snježnim vrletima u Trentu, jedne zimske večeri čuje pred svojom kolibom kao neki jauk ranjena čovjeka. Otvori vrata i na snijegu opazi ranjenog jelena, što je izdisao, a krvca mu jedva zamjetno škropila snijeg. Georgiev je ostao zapanjen ovim prizorom. U dušu ga je potresao ovaj skoro ljudski jauk, prelaz iz života u smrt, a želja za životom, posljednji znak, kojim se nije bunio proti napadaču, već kojim je htio da pita za uzrok takovom nasilju proti njegovom životu. Ovaj mučni utisak je umjetnik grafički ovjekovječio.

Redale su se slike Ave natura, Moja koliba, Moja sestra, Bijela sinfoniya, Lutajući pastir, Elegiya i druge, sve mističan religiozni mir prirode, panteistička sentimentalnost, izraz misli, svetost momenata, magični upliv, što je na nas djelovalo, kao da smo se nalazili u kakvom svetištu. A kad nam je pokazao sliku Moja sestra (pokojna), njegova duša titrala je onim istim osjećajima, kao kad je sliku radio, a tom osjećaju dala je duša znak njegovim glasom, što je dirao u dubinu naše duše. Onako je mistički govorio, kad nam je prikazivao i autobiografiju Putnik i njegova sestra. U dvim teško izgovorenim riječima osjetio si, kao da je on vidi pred sobom. — Svoju sinovlju ljubav i zahvalnost izrazio je portretom svoje majke O sveta ženo, majko moja. — Vidili smo i nekoje druge portrete, a naročito uplivaju na razmišljanje i jasno čitanje portreti kardinala Merry del Vala i indijskog pjesnika Tagorea.

Kako rekosmo, on je slikar duševnosti, pravi je umjetnik, pa ga zlatni zveket ne miče sa njegovog zacrtanog pravca. Mogao je slikati portrete velikih i bogatih ljudi, naručbu imao je i od pape, nagrnuti bi mogao veliko bogatstvo, ali on je svemu tomu tudj.

«Šta koristi — veli on — da naslikam portret kakvog bogataša, koji će u zlatnom okviru visiti u bogatim odajama. Slikam duševne osjećaje, koji će i na druge duše blago djelovati. Svuda oko nas vlada okrutnost. Koliko li se krvi ljudske i životinjske ne prolijeva dnevno na svijetu, sve samo za materijalno blagostanje. Ne čutite one boli bijednih životinja, ne

vidite njihovih suza, kad ih dnevno vodite na stratište. Uzrok? (Luta-jući pastir). Daleko, daleko od tog svijeta. Živim jedino s onima, koji trpe. Volim vašu Istru. Dva sam puta prolazio njome. Kako li se žalostno doimlju oni siromašni suhi krajevi, izgorjelo hrašće, bijeda ljudi, odjevenih u teško sukno kao «abá» kod bugarskih seljaka.»

RABINDRANATH TAGORE

I dok nam je sve to govorio i pokazivao slike, nešto nas je poticalo, da pokleknemo pred onim izrazima svetosti i poštovanja i da se udaljimo od njihovog tvorca, jer se ne osjećamo dostojnim, da u svojem svakidanjem vulgarnom ruhu budemo uz onoga, koji živi tako visokim, čistim duševnim životom i koji te izraze svoje duše nama pruža, da nas opomene, nek budemo ljudi, pa da osjetimo i mi svetost živih bića i prirode.

Napomenuti ću konačno, da Boris Georgiev izrazuje umjetnost primitivnim sredstvima forme i tehnike te nije nikada krenuo sa svog puta i nije se dao zavesti novim modernim pravcima. Umjetnost moraju svi razum-

jeti, veli on. Nerazmjernost, iznakaženost i pijanost nekih novih slikara ne bi mogla biti u skladu s onim filozofsko-poetičkim osjećajima, koje Georgiev slikama saopćuje.

Ovaj još mladi ali potpuno zreli i savršeni umjetnik vraća se sada u svoju domovinu, da tamo smjesti svoju majku i sestru. Pozvan je u London, pa će doskora da posjeti Englesku. Sa nekim oduševljenjem sprema se u Indiju. Kad je Tagore bio u Rimu, tako je bio ushićen Borisovim radovima, da mu je sam pozirao. Georgiev veli, da je Tagorea slikao skoro zatvorenim očima, jer nije pred sobom vidio komad materije, već proizvode, koje je Tagoreova duša stvorila. I veliki pjesnik vidio je mladog mislioca-umjetnika i pozvao ga je k sebi u Indiju. I slavenska rasa kao da je jedina pozvana da bude onaj prenašalac indijskog misticizma i etičkih senzacija njihovih, a proti zapadnom materijalizmu. U Indiji će Boris Georgiev naći dovoljno hrane svojoj duši. Uvjeren sam, da će misteriozni, neoskvrnjeni krajevi, bujna priroda, prirodna prostota i neiskvarenost stotine milijona potlačenih Indijanaca, njihovi pogledi na svijet i duševni nazori te uopće sva fantastičnost zemlje biti dobro zamjećena Borisovom dušom, koja će te utiske i osjećaje nama prikazati bojom i crtom.

Bilo u dobar čas!

U Sappadi, augusta 1927.

Branko Perović:

Sveti čas.

Podnevna tišina. Nigde jednog glasa.
Užareno nebo ko golem poklopac
nad sprženom zemljom.

Napetih svih čula u ovome miru
srčem miris trave:

K meni bruj sad ide ko šum snena mora.
Vazduhom se siplju tonovi sve čišći
akordi sve lepši.
Na žicama zlatnim što ih sunce veze
ganuo se kao snažan leni talas
sve jače,
sve brže,
sve življe.

I vetar što dosle ćutaše u granju,
ko da na znak čeka,
to sad glazba bruji i strastveno dršće
pa sad peva muklu razbuktalu pesmu
što je čuh već davno, al ko izdaleka.

Radivoj Rehar:

Peter Petrič.

Otrok je umrl in Marička je postala še tišja, še bolj plaha in odljudna. Ko je šla v nedeljo k maši, je povešala svoje trudne oči, da so se ozirali za njo stari in mladi in ji prorokovali skorajšnjo smrt. Ona je čutila le poglede svojih sovaščanov, razumela je njihova ugibanja in vendar se ni vznemirjala. Tiha odpoved svetu in življenju je prepajala njeno bolno srce; zastirala je njeno razbito dušo. Njena lica so bledela. Nekdaj svetle, žareče oči so postajale bolj in bolj medle in brezizrazne. Kakor senca se je pomikala po hiši, dokler ni obležala. Preležala je vso zimo in ko so spomladi zazelenela polja, ko so se razcevele črešnje in breskve in so pognale trte svoje prve mladike, je ugasnila kakor dogorela sveča. Tiho, vdano je zatisnila svoje trudne oči. Odšla je za Ivanom, za Albino in svojim otrokom.

«Marička! Marička!» je kriknil starec, da se je razlegalo po tih dolini, v katero se je spuščal, in vpilo med borovci, skalami in koruzo.

«Marička! Marička!»

Pavla je bila šibko, slabotno dekletce. Umirala je že prvi mesec svojega življenja, toda smrt ji je prizanesla; pustila je goreti njen rahli plamen, da ga ugasne potem, ko bo prehodila svojo mukepolno pot. Bila je čudovito nežen in rahel otrok. Petru se je zdela kakor dih pomladanskega jutra. Družbe ni marala, in ko so se drugi otroci igrali, ko so kričali in se razvedali, je klečala v svojem kotu in molila. V šoli je bila ljubljenska veroučiteljica. Prinašal ji je svetih podob, kupoval ji je pobožne knjige, svetinjice in drugih reči in jo utrjeval v otroški veri v čistost in svetost življenja. Po dovršeni domači šoli je odšla v samostan. Tam, med tihimi in samotnimi redovniškimi zidovi, se je pripravljala za svoj bodoči poklic. Hotela je postati vzgojiteljica-učiteljica. Po maturi je bila preoblečena in je dobila ime sestra Pia.

«Tako čista in rahla je bila, kakor lilija,» je pomislil Peter. «Ko da bi zrl angela pred seboj, samega nebeškega angela, tako čudno mi je bilo, ko je stala zadnjič pred menoj. Sestra Pia! Sestra Pia!»

Sestra Pia se je odpravila na dolgo pot. Šla je v Ameriko vzgajat zapuščena dekleta. V daljnem, tujem svetu je vodila mlade duše k dobrotljivemu Bogu, h kateremu je molila tudi za svoje drage, za one, ki so zapustili pozemsko trpljenje, za one, ki so begali po širokem svetu in za one, ki so samevali v tihih vasici pod Nanosom. Toda dolgo ni molila. Črv bolezní, ki je glodal njeno šibko telo že od

rane mladosti, je naposled dokončal svoje razdiralno delo. Sestra Pia je umrla.

«Tam onkraj morja je tvoj grob,» je zaihtel Peter. «Tam trehni tvoje čisto telo, tvoja duša pa je odšla k svojemu Bogu. Tam gori nad cnimi svetlimi zvezdami si. Tam gori zreš na mojo križevo pot. Sestra Pia, Pavla!»

Ostal je edino še Stanko; poslednji, najmlajši, pa tudi njega ni pridržal dom. Odšel je tudi on. Grozotna leta svetovnega klanja so mu pokazala brezkraino pot v svet, ki ga je objel in zamamil s svojimi sladkimi obeti. Ni se vrnil več, le pred par dnevi je bil prišel, da spremi k zadnjemu počitku svojo mater-mučenico, ki je bila omagala na težki poti trpljenja in razočaranj. Prišel je, da se poslovi od nje, ki je rodila in vzgojila pet otrok, pa je naposled ostala sama in zapuščena. Tih in mrk je stopal za njeno krsto, zaječal je komaj tedaj, ko so se vsule na njo prve kepe črne prsti.

Ko sta bila z očetom sama in so jima zazijali nasproti osamelih zidovi nekdanj smeha in otroške radosti polnega doma, je dvignil glavo, si otrl solze in zaprosil:

«Pojdite z menoj, oče!»

Starec se ni dal prepričati. Dolga stoletja so čuvali njegovi predniki svojo skromno domačijo; dolga stoletja so izmenjavali kerce na strehi, posevali vrt, orali njive, kopali vinograde in kosili travnike. On, poslednji člen v tej preko stoletij razpeti verigi, pa naj bi odšel? Sedaj, na stara leta, na predvečer svoje smrti, naj bi sledil svojim otrokom, ki so šli umirat v neznano, brezsrčno tujino! Tam, v tistem starodavnem domu Petričevih naj bi se naselili drugi, tuji ljudje in druge, tuje roke naj bi orale Petričeve njive, kopale Petričeve vinograde, sejale in žele? Nikdar!

«Tu ostanem!» je zamrmral starec. «Če je taka Tvoja volja, Gospod, naj izgine moj rod; naj izgine brez sledu, kakor da ga nikoli ni bilo; izginiti pa mora z menoj in ne pred menoj!» je ponavljal, kakor bi molil in kakor bi se kregal z nekim nevidnim, ki mu hoče ugovarjati, in jezno in odločno je zamahnil z grčavo palico proti strmemu klancu, na katerem se je belila njegova zapuščena domačija. «Jaz sem star, jaz moram vztrajati. Naša je ta zemlja; nam so jo bili izročili v varstvo naši očetje. Tudi če ste odšli vi in tudi če si odšel ti, poslednji, jaz bom ostal. Čuval bom svoj dom; varoval ga bom, če ne za tebe, za tvoje otroke, za svoje vnuke. Oni se bodo povrnili! Prišli bodo, da napolnijo znova te tihe prostere s svojim smehom in vriskom, da zasade nove gorečke in nageljne, nove breskve in morelice, da izkopljejo nove vinograde in da izorjejo nove njive.»

Trudno, opotekajoče se je vzpenjal po strmem klancu proti domu, a njegova vera je bila trdna in neomajna.

«Vrnejo se, vrnejo!» je ponavljal, toda veter, ki je šumel v borovcih, mu je ugovarjal: «Ne vrnejo se!» — «Kdo pravi, da se ne vrnejo?» — «Ne vrnejo se!» — «Morajo se vrniti!» — «Nikoli!» — «Da se ne vrnejo?» — «Ne vrnejo...»

Zalostno je zatulilo v črnem vejevju, kakor da bi se bile oglašile zavržene duše. In Peter je obstal. Nekaj strašnega, ledenomrzlega se je oklenilo njegovega srca in ga stiskalo, drobilo...

«Ne, ne; saj to ni mogoče, ne more biti, ne sme biti mogoče. Le en sam člen se je odločil, na njegovem mestu pa bo zrastel drugi, oklenil se bo stare verige in pognal dalje v bodočnost, v nova stoletja, v tisočletja, v veke. Saj mora, mora!»

Takrat se je ozrl Peter po klancu navzgor in z grozo je opazil, kako se je dvignil od tal do neba mogočen svetel steber, se razrastle v silen, ogromen križ in prekrižal vse neskončno, neizmerno nebo. In tam gori, na tistem silnem in ogromnem križu je zagledal Peter samega sebe: svoj trpeči obraz, svoje vele, okrvavele roke...

«O, križani! trpeči!» je zajeceljal in je padel na svoja trudna in izmučena kolena.

«O, Ivan, Albina, Marička, Pavla, Stanko in ti, družica moja, mati-mučenica! Za vas so me pribili na ta križ, za vas so me izbičali in kronali s trnjevo krono. Za vas, za vaše odrešenje so to storili. Ta križ je znamenje vstajenja in novega življenja. Še se vrnejo, še!»

Kakor da ga je zapustila brezkončna bolečina, ki mu je stiskala in drobila srce, je dvignil Peter svojo sivo glavo in se ozrl na okrog. In tedaj se mu je zazdelo, da stoje krog njega vsi njegovi dragi. Smehljajočih in svetlih oči je zrl vanj kodrolasi Ivan in Albina je iztegnila svojo belo, mehko ročico in ga pobožala po razoranem licu. Tam zadaj je stala Marička z otrokom v naročju; vsa svetla je bila in bele rože je imela v laseh; a sestra Pia, Pavla, se je sklonila k njemu in ga poljubila in njen poljub je bil podoben poljubu angela, ki se sklanja nad spečega otroka. Še mati-mučenica, družica njegova, je bila vsa vedra in srečna, kakor zvezda na nebu. Le Stanko je stal ob strani; roke je imel prekrižane na prsih in z očmi je zrl v neskončne višave h križu, k odrešenju...

«In zgodi se volja Tvoja, kakor v nebesih, tako na zemlji...» je zajeceljal Peter in njegova trudna glava se je dotaknila trdih, kamenitih tal.

In Peter je molil, molil...

(Konec.)

Radivoj Rehar :

V pustinji.

Sinja dalja, zastrta s koprenami belimi,
 v ljubečem objemu zemlje in nebá,
 zajela je jato splašenih ptic,
 ki jih je predramil speče med trstikami
 obupne samote klic...

In še drevo, ki je zašlo,
 Bog vedi kdaj in kako,
 v to goličavo brezkončnih ravnin,
 v obupu izteza svoje veje - roké
 v sinje nebo
 in rado bi korenine izrulo iz tal
 in zbežalo,
 rado bi si drugóv poiskalo,
 ki pošumevajo v zboru v sanjajoči večér.

Samo reka in človek gresta svojo pot
 za svojimi cilji neznanimi,
 za svojimi željami neugnanimi
 in se ne strašita samot...

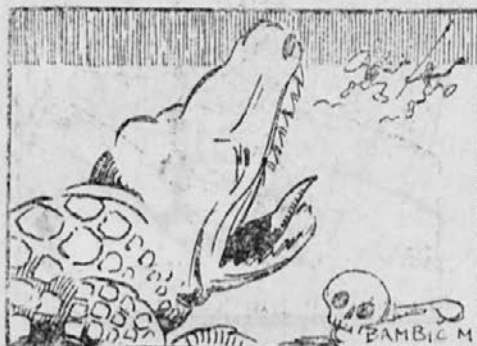
C. Drekonja :

Pastirji.

O svetem Urbanu, ko zelen pokrije razore,
 pastirji selimo se v gore.
 Po Črtilih v Podsušje tja do Škrbine,
 Močil in Prilesja meje nam planine.
 Zvonci glasijo po taktu se paše,
 težke in žalostne misli so naše;
 vriski zategli hitijo v dolino: —
 planine so ječe, mi v samoti živimo,
 družice le krave so nam in teleta,
 v dolinah je praznik, tam so dekleta,
 tu pa raztrgani smo govedárji.
 Klopot prepolni smo, po mleku smrdimo;
 mi v ječi živimo, mi v ječi živimo!

KOTIČEK ZA OTROKE.

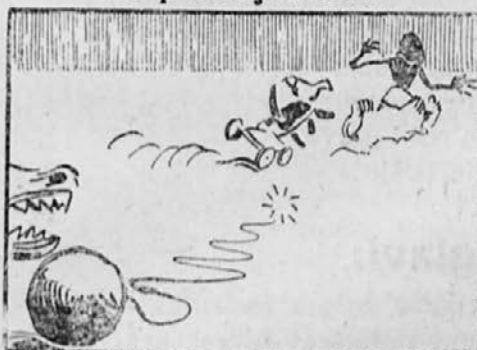
Bu-ci-bu postane minister.

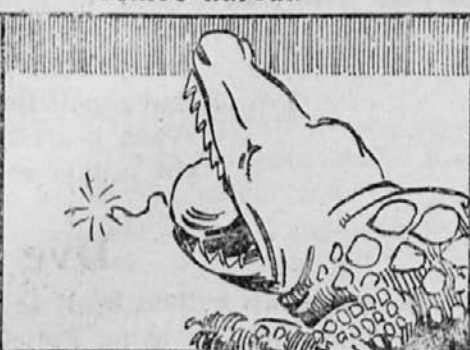
Tam ob Nilu svetem
krokodil živi.
Kamor se prikaže,
vse pred njim beži.

Bu-ci-bu razmišlja,
rad strl z maja bi:
Velik oreh vzame,
bombo naredi.

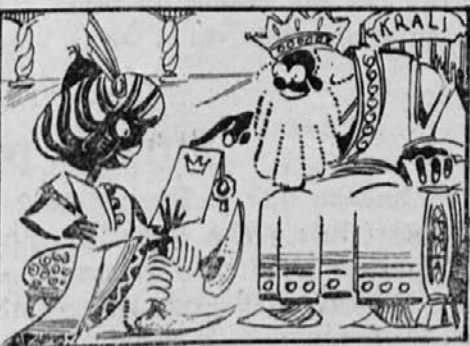
Kokos k reki pelje,
zmaju ga nastavi,
vrstico prižge in
vse lepo pripravi.

Urnih nog z Lu-lujem
daleč stran zbeži,
da na varno spravi
kožo in kosti.

Krokodil požrešni
naglo k sadu skoči:
ko ga v žrelo vzame,
bomba se razpoči.

Kralj junaku reče:
"Ti si velik mož.
Zmaja si nas rešil —
moj minister boš!"

Janko Samec: **Pesem o nekrvavi vojni.**

Pa zapojmo pesem slavno
o konjičkih, iskrih vrancih,
ki so nesli nas po klancih
na bojišče v polje ravno!

Kakor da smo sredi pekla
zagrmela so kopita...
Vojska bila bi pobita,
da se v kočē ni zatekla.

In konjičke smo pognali
skozi vas po cestnem prahu,
da sovragi v smrtnem strahu
so pred nami vztrepetali.

Smo pobrali jim kanone,
meče, puške in zastave —
Iz objesti in zabave
vzeli smo še bombardone! —

Potlej zbrani krog orožja
smo zapeli Bogu v slavo:
«Vsak je srečno rešil glavo,
kot je bila volja božja!»

Dve glavi.

Ko je zadnji poljski kralj še vladal, so mu uporniki odpovedali pokorščino. Tako se je na Poljskem tudi prej že večkrat zgodilo. Eden izmed vstašev, uporen knez, je obljubil za kraljevo glavo 20.000 zlatov. Pisal je o tem tudi kralju, da bi ga užalil ali ustrašil. Kralj pa mu je tako odgovoril: «Vaše pismo sem dobil in prečital. Prav res me veseli, da moja glava pri Vas še nekaj velja. Zakaj zagotavljam Vas, da bi jaz za Vašo glavo ne dal niti počenega groša.»

Po Heblu.

Turška pripovedka.

Nekega dne je Džuha nesel žito v mlin. Ko je tam odložil, je odvezal tuje vreče, jemal iz njih žito in polnil ž njim svojo vrečo. Mlinar pa je to videl in zavpil: «Kaj pa uganjaš, Džuha?» — «Oh,» je vzkliknil Džuha, «kako sem neumen.» — Mlinar pa je dejal: «Ko bi bil neumen, bi iz svoje vreče jemal žito in ga deval v tuje vreče, ne pa narobe.» — Džuha mu je odgovoril: «Jaz sem neumen; a če bi to počenjal, kar ti praviš, bi bil dvakrat neumen.» — Mlinar se je smejal in pustil Džuho, da je šel po svojih poteh.

Prevarani skopuh.

Skopuh se je vračal iz cerkve; pihal je od jeze in grdo preklinjal. Veseli Jakec ga sreča in vpraša: «Gospod, zakaj se tako jezite?» Skopuh mu odgovori: «Ah, župnik je pridigal, da bo zlodej vse skopuhe v pekel nesel.» — «To pa ni res,» je razsodil Jakec in predlagal: «Cekin mi dajte, pa bom pred polno cerkvijo izjavil, da ni prav povedal.» — Skopuh mu je dal denar; Jakec je stekel v cerkev in stopil pod prižnico, skopuh pa je šel za njim. Tedaj je Jakec spregovoril: «Gospod, pridigali ste, da bo zlodej vse skopuhe v pekel nesel. To ni res.» — «Zakaj?» vpraša župnik. — «Zato ni res,» odgovori veseli Jakec, «ker zlodej skopuhom ne bo takšne časti izkazoval, da bi jih v pekel nesel, marveč jih bo za noge vlekel v svoje kraljestvo.»

Vsi so se smejali tem besedam. Jakec je obdržal cekin, ker ga je bil zaslužil, skopuh pa se je še bolj razjezil in se jezi še danes, če ga spak še ni potegnil v pekel.

Muca se nam kuja.

Tija taja tuja,	«Tolsta konjska muha.»
muca se nam kuja,	Kaj bo za zabelo?
noče miške jesti,	«Kar bo v njo zletelo.»
noče preje presti.	Če ne bo ti dosti?
Kaj bi za kosilo?	«Pojdem k tebi v gosti.»
«Staro motovilo.»	Ko lovila miši
Kdo naj ti jo skuha?	boš v polžji hiši.

Pripovedka o Prestrelniku.

V zgornji soški dolini je čuden hrib, ki je tik pod vrhom predrt z veliko luknjo. Ljudje ga imenujejo Prestrelnik in pripovedujejo o njem čudne reči.

Nekoč je bilo v naši deželi vse drugače. Cerkvice na Sveti Gori še ni bilo, Prestrelnika in drugih gor okrog njega tudi še ne. Takrat, ko so sezidali na Sveti Gori Mariji cerkvico, je hudobo močno zaskrbelo, da ne bo imela več dostopa v našo deželo. Vsaj vhod s severne strani si je hotela zagotoviti, zato je sklenila, da se vgnezdi na strmem skalnatem griču, ki so ga imenovali Višarje.

Materi Božji to ni bilo po godu, ker je hotela čuvati našo deželico s severne in južne strani. Sklenila je, da ukani hudobo. In res, ko se ta nekega dne mudi doli nekje na Laškem po opravkih, se Marija odpravi s Svete Gore ob Soči proti Višarjem, da si zgradi

tamkaj cerkvico. Hudoba jo zavoha, pa jo na vso paro ubere za njo. Ko ji je hudoba že blizu, se ozre Božja Porodnica proti nebu in poprosi svojega Sina, naj spusti na zemljo par kapljic blagoslovljene vode. Iz teh kapljic zrastejo iz zemlje na mah strme in kame-nite gore, ki zastavijo hudobi pot, da ne more dospeti do časa na cilj. Pihajoča od jeze se zakadi proti goram in predere najvišjo. Toda Mati Božja je bila že na vrhu hriba. Postavila je tam znamenje in ljudje so ji pozneje sezidali cerkvico.

Hudoba se je osramočena umaknila, ostale pa so gore ob Soči in tudi najvišja med njimi s prestreljenim vrhom. Hribček z Marijino cerkvico pa se od takrat imenuje Svete Višarje in je važna božja pot kot Sveta Gora.

Zapisal A. Š.

Abeceda.

A-be-ce-	A-c-u-
volk požrl ovcé;	žene ni domu;
ker že sit je bil,	dedec je doma,
eno si je skrtil,	kruha nam ne da.
kdaj se bo mastil?	Sam naj ga ima!

LEŠNIKI.

Jedra lešnikov iz 9. štev.: B, meč, Bovec, pes, c. Č, sad, Čaven, dež, n. — **Posetnici:** Prvi gospod čita „Naš glas“, drugi gospod igra glasovir.

Lešniki, ki smo jih priobčili v 9. številki, so strli in pravilno rešili naslednji naši mladi prijatelji: Zdenka Fratnik, Sv. Lucija; Mariča Matelič, Livške Bane pri Kobaridu; Marija Bajt, Idrija; Jožef Valentič, Košarša; Marija Tuta, Zatoľmin; Kristina Gnezda, Milena Sila, Slavko Bratina, Vlasta in Samo Čermelj, Vojka Žerjalova, Rado Ažman, Branko Lovrečič, vsi iz Trsta; Jaromila Jurca, Ajdovščina. To so naši mladi prijatelji, ki so našli prava jederca. Rešitve so poslali tudi nekateri naši starejši prijatelji, a lešniki niso n'jim namenjeni, zato jih tu ne bomo naštevali.

Žreb je določil, da dobi obljubljeni knjigo Marija Tuta iz Zatoľmina. Drugi naj se za enkrat tolažijo z upanjem, da bodo prihodnjič bolj srečni. Potrpljenje je božja mast.

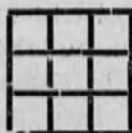
Kdor stre te lešnike in pošlje jederca na moj naslov, ki sem Vam ga že zadnjič napisal, dobi, če bo izžreban, prav lepo knjigo.

Vaš prijatelj.

Naslova.

Štefan Košuta, Ajdovščina 6 Kragelj Karl, mizar, Pliskovica 4

Če pravilno uporabiš navedeni hišni številki, zveš kateri list prihaja na dom teh gospodov.

Računska naloga.

Zapiši številke 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 in 9 tako v ta kvadrat, da ti dajo vse tri vodoravne in navpične vrste, ako sešteješ, število 15.

ZNANOST IN VZGOJA.

Prof. F. Peric:

Življenjski ustroj osebe.

(Nadaljevanje.)

6. Konstantni elementi življenja (II.)

Izsledki prejšnjega poglavja pomenijo torej, da je in mora biti glavna «skrb» celice, čim se konstituirajo kot posebna celota, da se združijo v večjem ali manjšem številu v višjo celoto. In čim se to zgodi, je neodklonljiv isti proces znova, t. j. nove celote se stopnje se morajo obvezno združiti v nove višje celote itd. Enako življenjsko zadržanje imajo vse celice in vse višje življenjske celote brez razlike. Če se vrši ta proces na način, da ohranijo vsakokratne delne celote medsebojno zvezo — da govorimo s Perrier-om — imenujemo ta proces rast. Ta je končna in njene meje so obenem meje individualnih organizmov (drevo, žival, človek itd.).

Toda — se nam bo reklo tu upravičeno — življenje je homogeno, bistvene lastnosti vseh življenjskih celot morajo biti in so enake. Torej mora imeti tudi tak «zaključen» organizem isto ciljno stremljenje po višji celoti kot vsaka elementarna celica. Odgovor je, da ga ima, toda sedaj v drugi smeri in obliki, namreč ne več v obliki rasti, temveč v obliki plodnosti. Smisel te poslednje je potemtakem ta, da zagotavlja zaključnim organizmom na eni strani konstantnost življenja, na drugi pa da jih usposablja, da iz svojih življenjskih sil ustvarjajo višje celote, brez katerih je življenjsko stremljenje in življenje sploh izključeno, da nadomestuje — z eno besedo — rast, ki je pri njih prekinjena in zaključena. Plodnost je isti proces kot rast, toda z razliko, da govorimo zopet s Perrier-om, da nove življenjske celote ne tvorijo spojenega zbora, temveč zbor ločenih zaključenih organizmov, t. j. vrsto ali pasmo. Videli bomo, da tvorita v življenjskem stremljenju človeka rast in plodnost njegova najtemeljnejša življenjska nagona.

S tem je — upamo — dokazan socialni značaj vsega življenja. Vse življenjsko stremljenje je socialno stremljenje in njegova smer je po vsem gornjem določena po «črti», ki gre vedno od nižje življenjske celote napram višji (Neobrnljivost). In sicer je višja življenjska celota kot življenjski cilj v naravnem redu vedno važnejša nego nižje celote, kajti tudi vsaka nižja celota se more ohraniti le pod pogojem, da se ohrani višja celota, izven katere ni več življenja. Samo ohranitveni egoizem vsake delne individualnosti je na ta način istočasno obvezno tudi drugo ohranitveni altruizem napram vsej ostali celoti in s tem je podan tudi s tega vidika jasen dokaz, da «hoteti živeti» pomeni za živo bitje «hoteti omejiti», kar se pravi sedaj hoteti biti član določene višje celote.

Število delnih življenjskih enot katerekoli višje celote je v smeri navzgor praktično neomejeno, v smeri navzdol pa strogo omejeno, t. j. potrebni sta vsaj dve delni življenjski enoti. Resničnost tega temeljnega zakona se da overiti na vsej lestvi življenja od ustroja celice, preko dvo-spornosti višjih živali in človeka pa do najdelikatnejšega življenjskega procesa, ki je mišljenje, katero je mogoče le s pomočjo vsaj dveh elementov: subjekta in predikata (osebka in povedka, glagola). In po vsem tem nam bo sedaj tudi popolnoma jasno, kaj se pravi, da je n. pr. človek že od narave «socialno ali družabno» bitje in zakaj jo temu tako. Razlaga, češ

da zato, ker človek ve, da bi sicer moral propasti, umreti, ne more biti točna, kajti njegova socialnost gre tako daleč, da za družabno celoto tudi umre. Pravo razlago je torej treba iskati že pri celici, in sicer v onem neodpravljenem zadržanju že najnižje delne življenjske enote in v njenem takem položaju in razmerju napram vsem višjim celotam, da ji mora jo te poslednje biti važnejši cilj nego sama, če se hoče ohraniti tudi sama. Družba je sploh takšen zbor katerega koli števila živih bitij od dveh dalje, v katerem se vsako posamezno bitje smatra za del celote, ki jo tvorijo vsa ostala bitja, ter se vedno kot del celote življenjski udeje. Če se je taka življenjska družba razvila na podlagi procesa rasti, so posamezna delna bitja spojena tudi fizično med seboj, in taka življenjska družba se imenuje organizem. Če pa se je razvila na podlagi ploidije, te vezi ni in taka družba ni več organizem, temveč, kot smo že rekli, sistem organizmov. V nasprotju z naziranjem organicistov, ki so videli tudi n. pr. v človeški družbi organizem, velja torej: Vsak organizem je družba, toda vsaka družba ni organizem.

Življenje je torej tako natančno opredeljeno in ločeno od vseh ostalih pojavov, ki so izven njega, kot samociljni ali, kar je sedaj isto, kot socialni proces, ki mu ni nič enakega izven njega. Preostaje nam sedaj še ona druga, glavna naloga, ki jo moremo sedaj rešiti s posebnim ozirom na človeka, namreč vprašanje posameznih kategorij življenjskega dogajanja ali konstantnih kategorij nagonov.

Ponovno smo že razlikovali plemensko, kulturno, ekonomsko ali gospodarsko in moralno življenje. Na čem sloni to razlikovanje? Če hočemo priti do jasnosti glede te točke, moramo vzeti življenje človeka v njegovi celoti, torej tako, da bomo pri tem upoštevali tudi njegovo razmerje napram zunanjemu svetu. To razmerje pa nam je že znano: vse, kar je izven življenja, naj bo karkoli, je ali njegovo sredstvo ali njegova ovira. Nikdar torej ne more biti zunanji svet cilj življenja, in tam, kjer imajo stvari tak videz, moremo biti prepričani z matematično gotovostjo, da gre za življenjsko zadržanje, ki je plod iluzije ali hinavščine, perversnosti ali nasilja.

Na drugi strani je vse življenje tesno navezano tudi na zunanji svet, iz katerega mora črpati sredstva za svojo ohranitev, predvsem sredstva za individualno prehrano. Brez izvenživljenjskega zunanjega sveta Φ bilo torej izključeno vsako empirično življenje. In v tem stavku je zopet formulirano dejstvo, ki smo ga omenili že pri razlagi nagonskega mehanizma, dejstvo namreč, da so za funkcijoniranje tega mehanizma neobhodno potrebna tudi zunanja draženja, ki prihajajo od zunanjega sveta. Naj pa dela živo bitje z ozirom na zunanje izvenživljenjske pojave karkoli, vedno gre le za njegovo sredstveno udeje. To velja predvsem za vsa njegova dejanja, ki so naperjena napram neživljenju. Radi tega se vršijo vsa ta dejanja — ne z določenim ciljem, temveč le po določenem načrtu. Gre torej za načrtno in ne ciljno udeje živlega bitja. Ni treba dokazovati, da vse to načrtno ali sredstveno udeje človeka ni istovetno z njegovim življenjem, da je nekaj drugega nego ono notranje ciljno udeje, ki smo ga definirali kot socialno ciljno stremljenje. V razliko od tega poslednjega homo torej imenovali vse sredstveno ali načrtno udeje človeka njegovo soživljenje, tako da moremo gornji stavek glede ne-

obhodnih elementov obstoja živega bitja sedaj tako-le formulirati: Življenjski obstoj živega bitja je sestavljen iz življenja in soživljenja, kateri sta v takem medsebojnem razmerju, da je eno brez drugega nemogoče.

Življenje in soživljenje sta torej dve konstanti obstoja živih bitij, ki jih ni mogoče odpraviti, ne da bi se zrušilo vse. Kar se tiče najprej soživljenjskega udejstvovanja, je jasno, da se mora ravnati po zunanjem svetu kot takem, kateri vsebuje, kot vemo, le sredstva ali ovire življenja, in ta delitev ima za naravno posledico, da se mora vse soživljenjsko udejstvovanje razcepljati na eni strani v tako, s katerim se življenju potrebna sredstva iz zunanjega sveta jemljejo in prisvajajo, na drugi strani pa v tako, s katerim se škodljive ovire v zunanjem svetu odklanjajo in odbijajo. Skratka: soživljenjsko udejstvovanje živega bitja obstoji pod silo narave stvari iz pozitivnih in negativnih dejanj vseh možnih oblik. Vsa pozitivna dejanja prisvajanja zunanjega sveta za ohranitev življenja bomo imenovali ekonomsko ali gospodarska dejanja v najširšem pomenu besede in kot tipičen primer takega udejstvovanja naj nam služi konsum hrane; vsa negativna dejanja odklanjajo in odbijajo zunanjega sveta v svrhu ohranitve življenja pa so moralna dejanja v najširšem pomenu besede in kot tipičen primer takega udejstvovanja naj nam služi bramba živega bitja proti vsem nevarnostim, ki ga obdajajo. Soživljenjska konstanta obstoja živega bitja je torej sestavljena iz ekonomskega in moralnega elementa.

Če si ogleđamo tudi-samo površno na drugi strani življenje kot tako, vidimo, da se nam podaje sama ob sebi popolnoma analogna delitev. Označba pozitivno in negativno udejstvovanje tu sicer ni več primerna, pač pa se nam predstavlja življenje tudi tu v dvojni obliki. Imenovali smo že življenjska procesa rast in plojenje in jasno je pač, da se ta dva procesa razlikujeta na pr. od življenjskega procesa, ki obstoji v spoznavanju zunanjega sveta ali pa v estetičnem čustvovanju. Rast in plojenje predstavljata bolj aktivno razvijanje in obnavljanje življenja, medtem po tvorita mišljenje in čustvovanje, predstavljanje itd. več ali manj pasivna stanja zavesti. Prvi teh dveh elementov se navadno označa kot fizično, a drugi kot psihično ali duševno življenje. Ta označba bi bila sprejemljiva, če bi ne zapeljavala v domnevo, češ da fizično življenje ni tudi duševno, medtem ko vemo, da je vse življenje sploh tudi «duševnost». Da se izognemo tej konfuziji, bomo rabili za označbo fizičnega življenja besedo «plemensko življenje», a za označbo «duševnega ali psihičnega življenja» pa besedo umsko, intelektualno ali pa v najsplošnejšem pomenu kulturno življenje. Tudi življenje kot tako je torej sestavljeno iz dveh osnovnejših elementov, ki sta na eni strani plemensko, na drugi kulturno (umsko) življenje.

Delitev vsega življenjskega udejstvovanja v štiri konstantne kategorije: plemensko, kulturno, ekonomsko in moralno je s tem utemeljena. Človek in pa tudi živo bitje sploh se nam predstavlja torej v podobi četverostavne žive celote, katere posamezni deli so njegova četverna delna življenja: plemensko, umsko (kulturno), ekonomsko in moralno življenje. Vsako izmed teh delnih življenj je enako neobhodno za obstoj celega sistema, vendar moremo razdeliti te štiri elemente v dva, ne sicer ločena, pač pa vendar različna para, in to na podlagi že prej formulirane delitve

obstoja živega bitja v življenje in soživljenje ali, kakor tudi lahko rečemo, na eni strani v ciljno, a na drugi v sredstveno življenje. V skladu s tem imamo torej na eni strani plemensko-umski, na drugi pa ekonomsko-moralni par. Le plemensko in umsko (kulturno) življenje se namreč vrši v notranjosti organizma samega v obliki notranjega samociljnega udejstvovanja in vzajemnega — ego-altruističnega — sodelovanja med dotičnimi življenjskimi organi, medtem ko je na drugi strani usmerjeno vse ekonomsko in moralno udejstvovanje vedno napram zunanjemu svetu, bodisi radi pridobivanja, bodisi radi odbijanja njegovih izvenživljenjskih dejstev ali pojavov. In le ono prvo — plemensko-kulturno udejstvovanje — je življenje v pravem pomenu besede, kajti le v tem svojem področju se življenje vzdržuje in obnavlja v obliki rasti, ploditve, pokolenj na eni in umskega razvoja na drugi strani, medtem ko se z vsem ekonomskim in moralnim soživljenjem vedno le ustvarjajo samo pogoji za ohranitev že obstoječega, namreč pravkar označenega plemensko-kulturnega življenja, ki je edini cilj vsega ostalega udejstvovanja.

Kakšni so sedaj stalni odnošaji med plemenskim, kulturnim, ekonomskim in moralnim elementom celotnega življenja? Predvsem je treba zopet naglasiti, da nobeden izmed teh elementov življenja ne obstoja sam zase in neodvisno drug od drugega, temveč da tvorijo enoten in nerazdružen sistem, da so torej deli iste celote. Posebno pa velja to glede treh zadnjih elementov, kajti le plemenski element, t. j. torej rast in razplojevanje, si moremo predstavljati relativno samo zase brez vseh ostalih elementov. Tak položaj imamo pri rastlinah, ki rastejo in se plodijo, ki pa nimajo nikakega umskega udejstvovanja v oni meri kakor živali ali človek. Plemensko življenje je torej temelj vsemu ostalemu življenju. Če sedaj označimo plemenski, kulturni, ekonomski in moralni element s številkami 1, 2, 3, 4, lahko postavimo, da je plemenski element $P = 1$, in to neodvisno od umskega ali kulturnega. Če pa vzamemo človeka z njegove umske strani, ga sicer vidimo predvsem s te strani, toda istočasno se nahaja v njem tudi plemenski element, ki pa je popolnoma v ozadju. To «skrivanje» v ozadju bomo označili s tem, da denemo plemenski element 1 v oklepaj in potem lahko postavimo, da je kulturni element življenja $K = (1) 2$. Kakšno je sedaj razmerje med P in K ? Čim si dobro predočimo dejstvo, da je $P = 1$, a $K = (1) 2$, nam je podano to razmerje samo ob sebi kot razmerje dela napram celoti, torej $P : K = \text{Del} : \text{Celota}$.

Pojdimo dalje in vzemimo človeka kot ekonomski subjekt. Tudi tu vidimo takoj, da ekonomsko udejstvovanje ni neodvisno od sistema, temveč da se vrši v svrhu vzdrževanja plemenskega in kulturnega življenja, ki je sicer v ozadju, ki pa se nahaja vedno v človeku. Lahko torej postavimo sedaj, da je ekonomski subjekt $E = (12) 3$. Kakor je kulturno življenje višja celota napram plemenskemu, tako je ekonomsko življenje višja in bolj sestavljena celota napram obema. Razmerje $P : K : E$ je zopet zaporedno razmerje delov napram celotam. In če vzamemo končno človeka kot moralni subjekt, vidimo tudi tu, da nosi kot tak v sebi vse ostale elemente. To se pravi: Ko se človek moralno udejstvuje, ko na pr. brani življenje, brani s tem njegov plemenski, kulturni in gospodarski element. Tako lahko torej postavimo sedaj, da je moralni subjekt $M = (123) 4$. Moralno življenje je potemtakem v primeri s plemenskim, kulturnim in gospodarskim najbolj sestavljena celota. Razmerje $P : K : E : M$ je zopet postopno razmerje delov napram postopno večjim celotam.

V tem razmerju — P : K : E : M — odgovarjata elementa P : K natančno ciljnemu, a elementa E : M natančno sredstvenemu življenju. Razmerje pa je v eni in drugi polovici enako, ker gre tu in tam za kvalitativno razmerje dela napram celoti. Radi tega sta obe polovici s tega stališča enaki in je torej popolnoma točna sledeča enačba:

$$P : K = E : M$$

Ta enostavna enačba predstavlja v zgoščenem stanju ves življenjski ustroj človeka, kateri ustroj ima torej, spravljen in reduciran na svoje najelementarnejše konstante, podobo enakosti ali ravnoteže med dvema razmerjema ali relacijama, katerih eno upodablja **notranje procese** plemensko-kulturnega ali fizično-umskega, drugo pa **zunanja dejanja** ekonomsko-moralnega uveljavljanja organizma. Vse te procese in vsa ta dejanja kot celoto bomo imenovali **bioaktivnost** človeka ali živega bitja sploh.

S tem imamo neodpravljljive konstantne elemente ali koeficiente življenja in njihovo temeljno medsebojno razmerje. Močno pa je treba naglasiti, da ne gre tu za kvantitativno enačbo matematike, niti predstavljajo elementi P, K, E, M le kvalitete ali lastnosti življenjskih elementov, niti samo njihovo intenziteto ali silo, temveč njihovo aktiviteto, udejstvovalnost, t. j. tako pojavljanje, ki sicer predpostavlja in vsebuje kvantiteto, kvaliteto in intenziteto, ki pa je zase zopet posebna kategorija, namreč ravno udejstvovalnost ali **bioaktivnost**. Že iz prejšnje definicije pa vemo, da so te elementarne sile življenja, torej konstantne kategorije bioaktivnosti ali delovalnosti organizma, njegovi nagoni. Naša formula podaja torej predvsem njihovo temeljno klasifikacijo, s čimer je obenem rešena tudi glavna naloga tega poglavja. Vsi življenjski nagoni se delijo v štiri kategorije: v plemenske, kulturne, ekonomske in moralne nagone ali bioaktivnostne kategorije.

Vse udejstvovanje živega bitja je spravljen tako v formulo, ki predstavlja neodpravljljiv in zato tudi neobhoden okvir njegovega obstoja.

(Dalje.)

POGORIŠČE V SELCAH.

I. Br.:

Noblova literarna nagrada.

Alfred Nobel, slaven švedski kemik, ki se je rodil 21. oktobra 1833. v Stockholmu, je do svojega 30. leta deloval nepoznan. Leta 1863. pa je postal čez noč slaven. Izumil je način za izdelovanje nitroglicerina v velikih množinah, par let pozneje se mu je posrečilo dobiti iz nitroglicerina novo tvarino, ki naj bi človeštvu služila v koristne namene. Imenoval jo je «dinamis», kar v grškem jeziku pomeni moč, energija. Nobel je bil prepričan, da je s svojim izumom mnogo koristil človeštvu, kajti našel je snov, ki hrani v sebi ogromne sile. Takrat si pač ni mislil, da bo človeštvo izrabilo njegov izum tudi za to, da siiplje v lastne vrste grozo in smrt.

Z novo iznajdbo je Nobel zaslovel po vsem svetu. Stal je na višku časti in slave, po raznih državah je ustanavljal tovarne razstrelilnih snovi in zaslužil s tem ogromne svote. Neoženjen je v svojem 64. letu umrl za srčno hibo. V svoji oporoki je določil, da se morajo obresti njegove 45-milijonske zapuščine porazdeliti slednje leto kot nagrade med one, ki bi največ pripomogli k razcvitu vede, umetnosti in človečanstva. Nagrade naj bi dobili oni, ki bi si stekli največ zaslug za razvoj bodisi fizike, kemije, zdravilstva ali leposlovja, bodisi oni, ki bi z najboljšim uspehom deloval za pospeševanje miru in bratstva med narodi.

Minuli so časi srednjeveških mecenov, minuli so tudi oni časi, ko so diplomirani pesniki uživali sadove svojega dela na raznih dvorih. Nič čudnega tedaj, če je nepričakovani Noblov «zlati dež» vzbudil med znastveniki in pisatelji ne samo začudenje, marveč tudi ponos in veselje do dela.

* * *

Pet let je bilo treba, preden je bilo mogoče strniti svote Noblove zapuščine, raztresene po raznih podjetjih na ozemlju osmerih držav. Šele leta 1901, v začetku tekočega stoletja, je ta ustanova dobila vse predprave. Petinštirideset milijonski kapital nosi letno po 3½ odstotne obresti: skupno torej 1 milijon in 260 tisoč lir. Od tega zneska odpade letno 250.000 lir; ostanek pa se porazdeli na pet delov, ki služijo v že prej omenjene namene. Švedska akademija odšteje nagrado za fiziko in kemijo. Institut Karolni v Stockholmu nagrado za medicino, in akademija v Stockholmu nagrado za književnost. Pet poslancev v Stortingu, norveškem parlamentu, odmeri vsoto pospeševalju svetovnega miru in blagostanja.

Nagradi je priložena tudi zlata kolajna s 65 cm širokim premerom in vredna 700 lir; ta kolajna nosi na prednji strani Noblovo sliko ter dan in leto rojstva in smrti njegove. V naslednjo kolajno je še vlit pečat, v katerem se vtisne ime dotičnika, kateremu je namenjena. Poleg vsega tega dobi nagrajenec še diplomu, opremljeno s slikami najbolj znanih umetnikov in ovito v dragocene platnice; notranjost pa vsebuje seznam del in zaslug lastnikovih. 2. decembra vsakega leta se obhaja obletnica Noblove smrti. Ob tej priliki se obdario, v prisotnosti princev, diplomatov in znastvenikov ter med velikimi slavnostmi in konferencami, zaslužni možje.

Želja, ki jo je pokojnik v svoji oporoki izrazil, je ta: «da se imajo nagraditi ob koncu vsakega leta le tisti geniji, ki bi podali človeštvu delo v zmyslu idealizma.» V štiriinpetdesetih letih je bilo z dvajsetimi nagradami obdarjenih 22 izvoljencev. Prvi, ki je bil deležen nagrade, je bil francoski pesnik R. Sully Prudhomme (1839—1907), ki je še prav mlad

zaslovel po svojem delu: «Stance in poemi». Povečal pa je še bolj svoj ugled v «Les épreuves», «Croquis italiens», «Solitudes», «Impressions de guerre» (1870) in s «Filozofičnim testamentom», kjer razpravlja o nasprotju, ki vlada med mislijo in čuvstvom. A proslavitev tega pesnika, četudi zasluženega po svojih delih, je vzbudila začudenje med tedaj živečimi geniji, Tolstoja in Ibsena.

Leto pozneje je bil deležen te nagrade Teodor Mommsen (1839—1903), svetovnoznani raziskovalec zgodovine, ki je izdal kolosalno «Zgodovino Rima» in «Corpus inscriptionum latinorum». A bil je po poklicu bolj arheolog nego književnik.

Tudi mala Švedska ni izostala iz vrste napredujočih narodov: dala je svetu enega izmed največjih komediografov: Björnsterne Björnsona (1832—1910). Njegova dela so: «Leonarda», «Ljubezen in zemljepis», «Kar ni v naši moči»; na čelu vsej tej produkciji pa stoji mojstrsko mladostno delo: «Synnöve Solbakken».

Za njim je rade volje pripoznala švedska Akademija za odličnega pesnika Francoza Friderika Mistrala (1830—1914), slavnega po svojih delih: «Mirella», «Merto», «Calendan» in „Pesnitev roži“. Istočasno z njim je dobil nagrado španski komediograf José Echegaray (1833—1916), ki je bil obenem zelo nadarjen matematik, sociolog in državnik, zelo čislán po svojih delih: «Veselo življenje pa žalostna smrt», «Velik galeot»; razen teh dveh ima še okoli sedemdeset drugih del, deloma še nepoznanjih tostran Pirenejev.

Končno je dobil nagrado tudi veliki in zelo priljubljeni Sienkiewicz, rodóm Poljak, ki je bil prištet po svojih zaslugah v vrsto izvoljencev leta 1905. Poznan je po svojih delih: «Brez dogme», «Družina Zolowiecki», najbolj pa po delu «Quo vadis?», ki je v resnici veliko umetniško delo, s katerim se je proslavil pri vseh zapadno-evropskih narodih. Nagrade iz leta 1906 je bil deležen italijanski pesnik Carducci (1835—1906). Naslednje leto je bil ovenčan Anglež Rudyard Kipling (r. 1865), ki je, živeč po kolonijah svoje domovine, poveljal pred svetom britanski imperijalizem in risal življenje indijske džungle. Bil je deloma tudi pesnik, a postal je slaven v delu «Kim», v katerem je ustvaril čisto nov, originalizem tip romana.

Sledila je nato vrsta treh Nemcev: filozof Rudolf Eucken (r. 1846) je eden izmed teh treh; stopil je pred svet s svojim delom «Aristotelova metodika». «Sv. Tomaž Akvinski» in «Duševna vsebina eksistence» ga povzdigujeta med svetovne prvake. Nagrajen je bil leta 1908.

Leto pozneje stopi mala Švedska spet na polje književnosti s Selmo Lagerlöf — slavno pisateljico, kateri gre še danes prvenstvo med ženami. Po poklicu je bila učiteljica, a posvetila se je že v zgodnji mladosti pisateljstvu ter tako postala romanopiska. Izdala je: «Gösto Berling», «Jerusalem», «Kristusove legende» in «Čudežno Nilsovo potovanje». Drugi izprej omenjene skupine treh Nemcev je Pavel Heyse (1850—1914), kateremu je bila odšteta nagrada leta 1910. On je v resnici mednarodni novelist, komediograf, znan po svojih «Sabinkah» in po delu «Konec Dona Juana», v prvi vrsti pa po svoji «Magdaleni».

Po kratkem presledku pride leta 1911 spet na vrsto Francoz dramaturg Maurice Maeterlinck, «pesnik misterija». Njegova glavna dela so: «Sv. Antona čudo», «Monna Vanna» in «Bérinquet», kateremu slede študije o «Življenju čebel» in «Razum cvetic».

In spet vidimo Nemčijo, ki ovenča leta 1912 zaslužnega sina Gherharda Hauptmanna, ki je napravil takrat velik vtis s svojimi deli: «Osamljene duše» in «Tkalci», ki vsebujejo več misli, nego ktersibodi psihološko delo.

Naslednjega leta je dala švedska Akademija nagrado učenjaku in komediografu Rabindranathu Tagore-u (r. 1861), sinu daljne, solnčne Indije, in to v veliko začudenje cele Evrope. Istočasno so Evropejci dobili pisateljevo trilogijo «Darovanje», «Vrtnarja» in pesnitev «Labod». Dalje: «Kralja temne sobane», «Poštni urad» ter «Dom in svet».

Svetovna vojna je prekinila začasno tudi podeljevanje Noblove literarne nagrade.

A kljub vsem grozotam, ki so polnile tedanji svet, so je Akademija spet odprla, da nagradi še zveste delavce na književnem polju. Žalibog pa so bili ti redki kot biseri. Eden izmed njih je Romain Rolland (r. 1868.), učinkujoč in pester francoski romanopisec, ki je ustvaril po dolgi študiji čisto nov «karakter» v delu «Jean Christophe» — človeku vzvišenih čuvstev v boju z nizkostjo okolice — resničen poem ene dobe; obsega 10 knjig v treh delih: Mladost, Ivan v Parizu, Konec potovanja.

Zdi se, da od tedaj naprej ta ustanova ni hotela nalašč biti naklonjena literatom iz vojskujočih se narodov, in se je tem raje obrnila do nevtralnih držav.

Leta 1916. je bil nagrajen švedski poet Karel Gustav Werner Van Heidenstan (r. 1859), zelo priljubljen med svojim ljudstvom po delu «Hans Alienus», ki je autobiografičen roman.

Spet je pretekla doba treh let, da so leta 1920 sodniki Akademije ovenčali Švicarja Karla Spittelerja (1845—1924), ter v naslednjem letu Norvežana Knuta Hamsuna (r. 1860). Pesnik prvi in romanopisec drugi, sta bila deležna le polovične nagrade. Spitteler je ustvaril delo «Prometej». K čisti liriki se je dvignil v delu «Olimpijska pomlad». Knut Hamsun ima tri dela, in sicer: «Zmago», «Na pragu kraljestva» in «Solnčni zaton». Romanopisec, autodidakt in posnemovalec Björnsona, je bil Hamsun v mladosti čevljar in nato cestar. Podal se je pozneje kot ribič na Novo Zemljo, kjer je v bedi in trpljenju napisal krasno in ginljivo delo «Glad».

Temu sledi leto pozneje romantik ter eden največjih francoskih sarkastov Anatole France (1844—1925). Njegova dela so: «Rdeča lilija», «Taide», «Epikurov vrt», «Upor angeljev». Odlični deli sta: «Monsieur Bergeret» in «Trainquebille».

Leta 1922 je dobil nagrado G. Benavente, prvak španskega gledališča, znan po delih: «Jesenske rože», «El nombrecito», «Ljubezenske lekcije» in «Tuje gnezdo».

Naslednje leto je bil nagrajen Viljem Geats Butler (r. 1865), ki se je povzdignil iz navadnega kmeta v opevatelja svoje lepe domovine Irske. Njegovo dramo «Cattelen» bi bila morala uprizoriti velika igralka Duse, a njena smrt ni tega dopustila.

In spet po 19. letih, je bil deležen Noblove nagrade Slovan, Vladimir Reymont, sin svobodne Poljske (r. 1868), ki je napisal krasen poljski roman «Kmetje». Povzpel se je tudi on tako kot Butler. Bil je v svoji mladosti spočetka zidar, nato telegrafist in igravec ter je v svoji veliki revščini opisal «Obljubljeno deželo». Znana so tudi druga dela: «Igralka», «Dežela Keim» in «Princezinja».

Leta 1926 je dobil Noblovo nagrado angleški pisatelj in dramatik Bernard Shaw, znan po svojem delu «Sv. Ivana».

Ti so velikani svetovne literature, ki jih je Švedska Akademija oveko-večila z Noblovo nagrado v prvi četrtini sedanjega stoletja.

Inž. I—ič:

Židovska arhitektura in tržaška sinagoga.

Razna, do današnjega dne ohranjena poročila, nam dovoljujejo vpogled v dokaj raznoliko politično zgodovino židovskega ljudstva tja do drugega tisočletja pred Kr. rojstvom. Nje natančen študij ne bi bil, kakor bomo iz naslednjega videli, velikega pomena, tudi če bi se omejevali le na ono dobo, ki bi prišla pri presojanju židovske arhitekturne umetnosti neobhodno v poštev, to je na dobo od ujedinjenja izraelskega kraljestva z Jeruzalemom kot glavnim mestom, pod kraljem Davidom (okrog l. 1000 pred Kr.), pa do priključitve Jeruzalema (kolonija Aelia Capitolina) k rimskemu imperiju in s tem združene razpršitve izraelskega ljudstva po obširnem svetu (l. 136 po Kr. r.).

Nekdanji Židje se po svojem udejstvovanju niso mnogo razlikovali od svojih današnjih potomcev; poleg trgovine in obrtnišva, ki sta bili glavni panogi njihovega udejstvovanja, so se pečali tudi s poljedelstvom. S stavbinstvom se niso marali mnogo baviti, temveč so prepuščali gradnjo svojih poslopij sosednim ljudstvom, posebno Feničanom, tudi nagnjenim k trgovini, toda bolj izurjenim v gradbeni stroki. In, kakor mnogo drugih, tako so i Židje posneli razne, arhitekturne sloge bližnjih ljudstev; dalj pa so tem posebne, od raznih lokalnih okoliščin narekovane karakteristike, tako da se je slednjič iz te ekletične združitve izcimila posebna, «židovska», stilistika. Ta pa nam je sila malo znana; kajti iz tedanje daljne dobe nimamo prav za prav ohranjenih nobenih arhitektonskih spomenikov. Le ruševine Salomonovega templja zamoremo smatrati, po mnenju mnogih arheologov, kot primer primarnega židovskega arhitekturnega sloga. Zgradili so to poslopje Feničani okrog l. 1010 pred Kr. na hribu Sijon za časa vladanja kralja Salomona. Bilo je v naslednjih stoletjih dvakrat porušeno in dvakrat spet vzpostavljeno, dokler ga ni slednjič rimska vojska za časa vladanja cesarja Tita, končno veljavno porušila. Razni so bili poizkusi starinoslovcev, da bi podali kolikor mogoče verodostojno skico prvotnega templja in s tem tudi osnovne karakteristike židovske arhitekture. Po mnenju francoskega arheologa Chipieza je obsegala ta impozantna zgradba, po svojem tlorisu slična egipčanskim templjem, tri velike, glavne prostore: prvi je imel obliko kvadrata ter so ga obdajali obrambni stolpi; drugi je tvoril dvorišče (atrij), kjer so se smeli zbirati verniki; tretji je bil določen izključno svečeništvu. Obokani hodniki in številne sobe so obdajale drugi ter tretji prostor. Če smatramo, da odgovarja Chipiez-ova rekonstrukcija Salomonovega templja originalu, tedaj nas način židovske gradnje spominja na egipčansko hipostilno ahitravno strukturo. Od nekdanjega obsežnega in ponosnega templja nam je ohranjen le del iz velikih kamenitih kvadrov sestavljenega zidovja, ki omejuje tretji prostor; po mnenju nekaterih znanstvenikov pa datira baje še ta preostanek iz kasnejših vzpostavitev. — Drugih pomembnejših in značilnejših spomenikov, kot že rečeno, nam poznejša stoletja niso ohranila.

(Grobnice so bile izklesane v skali, slične onim egipčanskim, ki jih imenujemo «apogeji», a niso imele dekoracijskih elementov.)

Tako šele nam je umljiva ona čudna arhitekturna varijacija toliko starejših kakor tudi mnogih sodobnih sinagog v raznih važnejših kulturnih središčih. Projektantom so namreč primanjkovala splošna, osnovne smernice, kajti pogrešali so odločujoče spomenike iz dobe židovske arhitekturne umetnosti; pogrešali so natančnejša, verodostojna opisovalna poročila. Pa še drug moment je vplival obtežilno na težnjo projektantov, da bi podali kolikor mogoče resničen odsev nekdanjih židovskih templjev: dejstvo namreč, da so bili tedanji nabožni obredi dokaj različni od današnjih ter so zato zahtevali povsem drugačno organsko razpredelitev zgradbe, nego jo zahtevajo današnji reformirani obredi. Tako vemo, da je bil nekdanj dovoljen vernikom dostop le v atrij; ženskam pa je bil vstop v tempelj sploh prepovedan; šele kasneje so za ženske določili galerije, kakor jih vidimo pri prvih krščanskih bazilikah («matroneji»), ki so jih pa začetkoma še obdajale visoke mreže, tako da so bile ženske popolnoma zakrite.

Ako si ogledamo sedanje sinagoge z dekorativnega vidika, tedaj opazimo, da so se projektanti začetkoma zatekali k vzhodnim arhitekturnim slogom, posebno k bizantinskemu in arabskemu (ali točneje k arabskemu, mavriškemu in saracenskemu), ter jih tu pa tam v večji ali manjši meri spreminjali. Ker pa nima vera izraelskega ljudstva ničesar skupnega z ono Mohameda, so končno to metodo opustili ter pri načrtovanju novih sinagog uporabljali ono arhitekturno stilistiko, ki je v oni dobi in v onem kraju tedaj slučajno vladala. Nič čudnega zato, če nahajamo mnogokrat tudi take sinagoge, kojih zunanost nikakor ne presumira cerkev.

Projektanta tržaške sinagoge (Berlam star. in ml.) pa sta hotela s svojim načrtom dati Trstu nekaj posebnega, nekaj, kar bi se od drugih arhitekturnih stilistik mesta popolnoma razlikovalo, a bi obenem odgovarjalo duhu izraelske religije. V ta namen sta si izbrala arhitekturni slog, tudi vzhodnega izvora, ki nam je bil do še pred nekaj leti skoraj popolnoma neznan, in le študiju starinoslovcev in trdnosti gradbenega materiala zgradb, zgrajenih v tem slogu, se imamo zahvaliti, če so nam danes njega glavne karakteristike kolikor toliko znane. Je to arhitektura, ki je nastala in se razvijala v dobi od prvega do osmega stoletja v srednji Siriji in v naselbinah gorovja Haûran (južno od Damaska). V te kraje se je bilo naselilo približno eno stoletje po Kr. r. ljudstvo arabskega plemena, ki je kmalu sprejelo krščansko vero ter se s tem tudi podvrglo zapadni civilizaciji. Velika mesta, ki so bila tekom stoletij na tem ozemlju zgrajena, so slednjič porušili proti vzhodu prodirajoči Mohamedanci, zvesto izpolnjujoč geslo proroka, da morajo biti ljudstva podvržena mohamedanski veri, če je potrebno, tudi s kruto silo. Iz ruševin, ki so nam še ohranjene, smemo sklepati, da je bila arhitektura tega ljudstva v veliki meri podvržena vplivu egipčanske in grško-rimske klasične stilistike. Izredno jaka, iz kamnitih kvadrov sestavljena zidovja, loki velikih razpetosti in visoke vzhodne kupole, evo nam glavne karakteristike deloma še ohranjenih zgradb iz one dobe (gledališč, templjev, bazilik), ki se nam reproducirajo na židovski sinagogi našega mesta. Maloštevilna okna in vhodi tega poslopja, ki pa so zato tem impozantnejši in monumentalnejši, odgovarjajo resnemu in dostojanstvenemu značaju težkega zidovja; veliko

krožno okno na levi stranski fasadi, kakor ga vidimo pri katedrali, nas spominja na «oculus» rimskih klasičnih templjev in na poznejša slična okna romantičnih cerkvá. — Nekaj posebnega je visok stolp na pročelju sinagoge, sličen onim stolpom, ki jih nahajamo ob vhodih nekdanjih egiptčanskih templjev.

Tudi če promatramo zunanost z dekorativnega vidika, nas ta zgradba spominja po vsem na stilistike vzhoda: Na mestu preobilne klasične dekoracije nahajamo tu ono nežno, s fineso izklesano vzhodno ornamentacijo, pred vsem nosilnih elementov zgradbe; in ker zabranjuje židovska vera kakršno koli upodabljanje živih bitij, se vsa ornamentika reducira na geometrijske in florealne motive. Tudi veliko krožno okno nam predstavlja tako geometrijsko dekoracijo.

Notranjost tvori en sam velik prostor, ki ga pokriva visoka kupola, sloneča na štirih sferičnih trikotnikih, kateri nosijo enako število težkih lokov velike razpetosti. Posebno živahen vtis napravlja absida s svojimi raznobarnimi marmorji in mozaiki. Ob straneh nahajamo obsežne galerije, določene, kot že rečeno, ženskemu spolu.

Na levi strani templja vidimo nizko stavbico židovske občine, ki vsebuje poleg drugih potrebnih prostorov (kajti nekateri obredi trajajo ves dan), obširno renesančno dvorano: oratorij.

Dekoratивно-simbolični značaj te impozantne stavbe bi lahko bil mnogo izrazitejši in učinkovitejši, ako ne bi religija izraelskega ljudstva zapovedovala, da bodi glavna os sinagog usmerjena od zapada proti vzhodu; kajti dejstvo, da nahajmo glavno pročelje in s tem tudi glavni vhod ob stranski ulici in ne na obširnem trgu, je le neposredna posledica tega religijskega imperativa.

POGORIŠČE V SELCAH.

L I S T E K.

P R I R O D A.

Zaznamovanje zločincev. To sicer ne spada prav določno v to rubriko, ima pa vendarle nekako zvezo z njo. Znano je, da so že v starih časih zaznamovali zločince, da so jih pozneje lahko spoznali. To zaznamovanje pa so izvršili na zelo radikalen in nečloveški način. Vzeli so namreč kos železa, ga segreti in žigosali zločince na njegovi koži na tak način, da je nosil neizbrisno znamenje do smrti. Tako pa niso zaznamovali samo zločincev, ampak tudi sužnje. Tako žigosanje zločincev, ki je bilo skrajno sirovo in nečloveško, so opustili šele leta 1832. Tedaj zelo pozno. Vendar pa se je tu pa tam pokazala potreba, da bi na onih zločincih, ki so nepopoljšljivi, napravili kakšna znamenja, po katerih bi jih lahko spoznali. Nemci so predlagali, naj se take zločince na kakem skritem kraju telesa tetovira. To postopanje pa so bili uvedli samo na Francoskem. Tudi ta način ni pravi. Ni namreč prav, če koga na večne čase žigosajo kot zločince. Treba bi bilo iznajti sredstvo, s pomočjo katerega bi zaznamovali zločince tako, da bi v slučaju potrebe spoznala zločincev oblast ne pa kdo drugi. Zdaj predlagajo, da naj se zločincu vbrizga pod kožo parafin, ki se strdi v vozlu. Posebna mesta, kamor se parafin vbrizga, naj označujejo posamezno vrsto zločinov. Če bi hotel zločinec parafin operativnim potom odstraniti, bi se to še bolj poznalo. Tak vozlu pod kožo bi lajkje ne ločil od drugih vozlov, ki se naredijo včasih pod kožo brez parafina, oblastim pa bi to dobro služilo, zločinec bi na ta način tudi ne bil za vedno žigosan.

Kozma.

O B R A Z I.

Peter Bezruč. Kdo izmed nas pozna Petra Bezruča? Malokdo. Bil je veliki češki pesnik — lahko ga imenujemo z vso pravico velikega — ki je v svoji drobni zbirki »Slezkih pesmi« strnil vso bol tiste veje češkega naroda, ki sega v Slezijo in jo ruši potujčevalni val poljstva in nemštva. Vsaj bilo je tako. Danes je malo boljše. Peter Bezruč je bil sin nekega profesorja v Opavi, živel je med svojim narodom in čutil z njim, vse, kar je bolelo to vejo češkega naroda, je tudi njega bolelo, vsaka narodna ali socialna krivica, ki je bila prizadela enemu izmed teh čeških sinov Slezije, je bila njemu prizadeta. Krik stotisočev, v robstvu živečih, je bil njegov krik in njegovo vpitje, je bilo vpitje teh tisočev. Lahko rečemo: Petra Bezruča ni bilo, pe-

snika ni bilo, bil je narod, ki je trpel, ječal, vpil in se vil v smrtnih bolečinah ter se pretresljivo oglašal skozi Bezručeva usta. Šestdeset let je, kar je bil rojen, (tudi umrl je že), in ob te prilike se ga spominjajo vsi češki listi, a ne samo češki, tudi nemški listi so se v obilni meri spomnili tega velikega pesnika, ki je krvavel z narodom, kakor da je zrastle z njim v eno telo. Njegove »Slezke pesmi« so tudi že prevedene v slovenščino; prevodi, ki sta jih oskrbela Fr. Albrecht in nekaj tudi Oton Župančič, so taki, da mora vsak seči s pridom po njih. Pravo Bezručovo ime je bilo Vladimir Vašek; bil je tih človek, njegova oseba je komaj prišla do veljave, njegove pesmi, kriki umirajočega, pa so večne.

Z A P I S K I.

Nepoznan rokopis Dostojevskega v neki spominski knjigi. V dobi, ki je v zatonu, je bila spominska knjiga ali spominski album pritiklina, ki je spadala k modi. Vsaka dama, vsaka gospodična jo je morala imeti, če je hotela biti olikana in moderna. Posebno se je ta razvada razpasla po bivši caristični Rusiji. Vsak pisatelj, kadar koli je zahajal v kako družino, je moral pustiti tam nekaj spominskih besed in podpisov. Radi tega najdemo še dandanes v Rusiji po različnih družinah vse polno takih raztrešenih literarnih drobtinic slavnih pisateljev. Veliko pa se jih je izgubilo v zadnji revoluciji. Posebno je moral Puškin kaj češče ustrezati podobnim pobožnim željam različnih lepih gospe in »barišin«, istotako Lermontov in Nekrasov. Dočim je bil Fedor Mihajlovič Dostojevski, katerega danes v Rusiji vedno znova z velikim zanimanjem čitajo in ob čitanju njegovih knjig v njih vedno kaj novega, velikanskega iztaknejo, kaj malo naklonjen takemu pisanju v spominske knjige. To je tudi glavni vzrok, da imamo od njega ohranjenih jako malo takih sestavkov. Vendar pa je bil nekaterikrat prisiljen ustreči želji kake lepe gospe in ji napisati nekoliko vrstic v njeno spominsko knjigo, čeprav se je tega na vse mogoče načine izogibal.

Najvažnejši izmed njegovih spominskih zapiskov je oni, ki ga je napisal v spomin hčerki svojega prijatelja Miljukova, gospodični Olgi Aleksandrovi Miljukovi nekoliko prej, predno je moral v izgnanstvo. V njem je opisal nekoliko epizod iz svojega življenja.

Pred kratkim pa so našli neko spominsko knjigo z njegovim podpisom in s kratkimi njegovimi spominskimi besedami, ki je bila do sedaj popolnoma neznan. Spomin-

ska knjiga je bila nekoč last neke Fanice Germanovne Sagulajeve. Ta mlada, lepa dama je bila žena nekdanjega Dostojevskijevega prijatelja, častnika vojne mornarice in poznejšega publicista ter priznanega ruskega pisatelja iz šestdesetega leta preteklega stoletja, ki si je pridobil ime tudi kot dober prevajalec. Njemu je Dostojevskij celo posvetil leta 1880 neko svojo pripovedko, ki je izšla v časopisu «Ogonki». Spominske besede je napisal Dostojevskij na prošnjo gospe eno leto pozneje, ko se je vrnil iz sibirske ječe.

Ta literarni fragment, kot je majhen in malenkosten, je vendar značilen za Dostojevskega, ker nam izpričuje, da se je znal kaj spretno kretati v ženski družbi in to še potem, ko je deset let prebil med zločinci v «mrtvem domu» sredi snežene Sibirije. Vrh tega dokazuje, da se Dostojevskij po desetletnem bivanju med zločinci ni popolnoma nič pokvaril, pač pa, zavedajoč se svojih neprecenljivih vrednosti, imel še vedno jasno življensko naziranje in globoko vero v bodočnost ruske mladine. Kljub smrti, ki je prežala izza vseh zidov «mrtve hiše», je še vedno sanjal o sveži mladosti.

Novoodkriti spisek se v prevodu glasi: «Znova se vprašujem: Kaj naj vam napišem v vašo spominsko knjigo? Ali naj vas hvalim? To ne gre in tega tudi ne morem. Ali naj vam napišem, da vam želim vse najboljšo? Ne, ker to že itak sami veste. Mojo željo, da bi živela 180 let, bi vi z ogorčenjem zavrnila. Vendar pa imam neko željo, ki jo moram izreči, ne boječ se, da se bom motil in vas žalil. To željo hočem prilepiti na stran vaše spominske knjige:

Nikdar naj vaše srce ne ostari in ne izgubite nikdar, kar se tako lahko izgubi: svojega jasnega življenjskega nazora. Naj živi večna mladost! Verujte mi, da ohranitev mladosti zavisi ravno v toliki meri od naše okolice kakor od nas samih.

Ob enem vas prošim da se vroče spominjate svojega največjega častilca in da ne pozabite nikdar svojega

Fedorja Dostojevskega

28. oktobra 1860.

N. B. — Fanica G. Sagulajeva je umrla 13. januarja 1898. v Leningradu. Dokler je živela, je pazljivo hranila svojo spominsko knjigo. Po njeni smrti pa jo je dobil v roke njen sorodnik. Za časa revolucije je knjiga prišla zopet v druge roke, dokler ni priromala v neko starinarino, kjer so jo slučajno odkrili. Od tistega časa dalje se nahaja v Dostojevskijevem muzeju v Moskvi.

Drago Bajec.

«Car» se imenuje tragedija, ki jo je spisal Nemeč Hanns Gobsch. V 13 slikah opisuje «tragedijo vzhoda» — življenje in konec

carja Nikolaja I. Uprizorili so jo prvi krat te dni v Bratislavi z velikim uspehom.

Trilogija španskega pisatelja. V zadnjih letih so se z neizrečeno naglico razširila po vsej Evropi dela španskega romanopisca Pio Baroja. Lansko leto je pričela izhajati njegova trilogija pod skupnim imenom «Agonija našega časa». Prvi roman te trilogije, ki je izšel lansko leto, se imenuje «El gran torbellino del mundo», letos pa sta izšla istočasno ostala dva zvezka, ki se imenujeta «Las veleidades de la fortuna» in «Los amores tardios». Junak omenjene trilogije je José Larraneaga, poln bolesti in brez nad, kot pravi pisatelj. Klati se po Evropi v spremstvu dveh sestričen, kateri nosita v sebi isti nemir nezadovoljnosti, ki ga imenuje pisatelj «agonijo današnjega časa». Baroja je eden izmed najbolj plodonosnih pisateljev današnje Španije, ki je sploh bogata na književnosti.

Mednarodna revija. Napovedujejo, da bo jeseni začela izhajati v Milanu velika mednarodna revija. Pri njej bodo sodelovali le trije ali štirje italijanski pisatelji ter pet inozemcev. Med temi dva Francoza, dva Angleža in en Nemeč.

K R I T I K A.

Srečko Kosovel: Pesmi. Naš list bi bil moral že prinesiti nekaj besed o teh «Pesmih» in ni prav, če jih ni prinesel. Je pa težko pisati tehtne besede o takih pesmih, mnogo lažje bi bilo pisati o dolgem romanu. Lirične pesmice so tako nežne stvarice, da jih človek le s težavo jemlje v roko, da se ne zdobijo v njej. Pritekle so iz srca, porojene iz mlade duše — to se pozna vsem, od prve do zadnje — in so z vsemi svojimi organskimi hibami ljubki otroci, da jim ne moreš reči zle besede. Bereš jih, pogovarjaš se z njimi, sočustvuješ z njimi in jih vzljubiš. Če boš iskal hibe, boš ubil v sebi nekaj neznano lepega, pesmi ne. To je znak prave pesmi. Kosovel je bil pesnik, tega mu nihče ne more odrekati, tega mu niti priznavati ni treba. Pesmi govore. Kadar čitam pesmi, poslušam, kakšen odjek bo dalo moje srce. Pesem, ki odmeva v duši in jo pretresa v veselju in bridkosti, je zame prava pesem. Nji ne preiskujem drobčevja, uživam jo tako, kakršna je, zakaj tisti hip že postane na pol moja last. Ob Kosovelovih pesmih sem občutil to, le škoda, da je njegova občutljiva struna prehitro izzvenela. Svoje pesmi je pa najlepše označil sam in to označbo je urednik prav srečno postavil na čelo zbirke: «Rad bi povedal ljudem lepo, dobro besedo, svetlo besedo, kakor je svetlo novembersko

solnce na Krasu. — Trda moja beseda je težka in molčeča, grenka kakor je brinova jagoda s Krasa. — V njej je trpljenje za katero ne boste nikoli zvedeli, v njej je bolest, katere ne morete spoznati. — Moja bolečina je ponosna in molčeča in bolj nego ljudje jo razumevajo bori na gmajni in brinjavi grmi za skalami.» Kosovel je bil naš pesnik, naj njegove pesmi našim dušam govorijo!

France Bevk.

D R A M A.

Gledališka kronika. (September). Italijanska književnost je kaj kmalu preživela umetnost G. d'Annunzija. Ono mrzlično iskanje novih poti, tako značilno za vso sodobno ustvarjanje in presnavljanje, je izpodrinilo vse one duševne vrednote, ki niso odgovarjale težnjam in potrebam novega časa. In vendar je d'Annunzijo, kljub vsej svoji lepočutni zamotanosti, silna osebnost, ki bo še dolgo dominirala nad razvojnostjo italijanske književnosti, tako, da ni povsem upravičena ta splošna zastopavljenost in pozabitev njegove umetnosti. V svesti si tega dejstva so si nekateri njegovi ožji prijatelji in somišljeniki nadeli nalogo, da obudijo in posplošijo zanimanje do njegove umetnosti. Poleg Nacionalne Ustanove, ki ima skrbeti za dostojno in popolno izdajo vsega njegovega književnega dela, se je osnovala tudi Ustanova, ki ima še posebej skrbeti za izvajanje njegovih važnejših gledaliških del, ki se že delj časa ne predstavljajo na italijanskih odrih, bodisi radi tehničnih težkoč, bodisi radi zastarelosti idej. Ta družba, ki ima tekom letošnjega gledališkega leta obiskati vsa važnejša italijanska mesta in ki je otvorila svoje delovanje 11. septembra z znano predstavo na prostem v dvorcu d'Annunzija samega, se je mudila tudi v Trstu (Teatro G. Verdi) od 23. do 27. septembra.

Če smo si na jasnem o važnosti tega podjetja, ki naj ima dokazati, da je v d'Annunzijeve gledališču še nekaj življenjske sile, nam bo povsem razumljivo, da so se pozvale k sodelovanju najbolje moči današnje Italije. Tako je bil kot umetniški vodja imenovan Giovacchino Forzano, ki velja za enega izmed najboljših italijanskih režiserjev in inscenatorjev, če izvzamemo seveda A. G. Bragaglio, ki pojmuje to pango gledališke umetnosti mnogo plemeniteje in vzvišeneje, a od igralcev so bili poklicani Maria Melato, Giulietta de Riso, Annibale Ninchi, Camillo Pilotto, i dr., ki spadajo v vrste najboljših italijanskih igralcev. V splošnem so torej organizatorji poskrbeli, da doseže ta manifestacija ono

popolnost v izvajanju in tehnični organizaciji, ki naj odgovarja važnosti trenutka. In v tem oziru ni kaj oporekati. Drugo vprašanje je, seveda, ali bo imela vsa turneja one moralne posledice, ki si jih organizatorji pričakujejo. A o tem bo mogoče govoriti šele koncem letošnjega gledališkega leta.

Na vzporedju je pet najvažnejših d'Annunzijeve del: «La Figlia di Jorio», «Francesca da Rimini», «Parisina», «Gloria» in «La Fiaccola sotto il moggio». Mogoče se bo pozneje dodalo še kakšno delo, vendar smo v Trstu imeli priliko slišati zgolj omenjenih pet. «La Figlia di Jorio» (Jorijeva hčerka - Milan, Teatro Lirico, 2. III. 1904.) je najboljša d'Annunzijevo อดерско delo. Tragedija, ki je predvsem tragedija njegovega ljudstva iz Abruzza, je prežeta s tako pretresljivostjo, da si je znala koj osvojiti tudi najhladnejše občinstvo. V poznejšem času je bila tudi uglasbena, kakor veliko drugih njegovih del, s strani A. Franchettija (Milan, Teatro della Scala - 29. III. 1906.), a glasba od daleč ni mogla doseči one poetične sile d'Annunzijeve besede. — «Francesca da Rimini» in «Parisina» spadati k ciklu «I Malatestini», ki bi moral imeti še tretje delo «Sigismondo», do danes še ne dovršeno. Zamisel teh srednjeveških dram je bila ona pestra zgodovina Malatestinov, ki so nam znani izza Dantejeve «Commedie». «Francesca da Rimini» (Rim, Teatro Costanzi, 9. XII. 1901.) je doživela ob priliki svoje prve vprizoritve velik, čeravno z veliko težavo izvojevan uspeh. Vendar pa se radi velikih tehničnih težkoč ni prikazala pozneje več na odru kot dramatično delo, pač pa kot opera, ki jo je z uspehom uglasbil Riccardo Zandonai (Turin, Teatro Regio 1914.). — «Parisina» je bila prvotno spisana kot libretto za opero P. Mascagnija (Milan, Teatro della Scala, 15. XII. 1913.), a Mascagni, ki ni bil več v formi «Cavallerie», ni bil kos nalogi. D'Annunzio je delo predelal za dramsko gledališče in jo uprizoril z uspehom leta 1921. v Milanu, Teatro Lirico. — «Gloria» (Teatro Mercandante, Neapelj, 1899.) spada med politična dela. Doživela je eno samo predstavo, dasi ima v sebi veliko življenjske sile. Sprejeli so jo sedaj na repertoire, da se rehabilitira, delo, ki je padlo zgolj radi takratnih razmer. — «La Fiaccola sotto il moggio» (Plamenica pod mernikom - Milan, Teatro Manzoni, 27. III. 1905.) je d'Annunzijevo gledališko najbolj dozorelo delo. Zato se je še najbolje ohranilo na odru, kjer se pogostoma igra. S temi izrednimi predstavami se je otvorila z uspehom letošnja tržaška dramska sezona, o kateri bomo imeli še priliko govoriti.

h. š.

Gledališka razstava v Ljubljani. Na ljubljanskem vselejmu so priredili tudi gledališko razstavo. Pogled nanjo je zelo razveseljiv. Razstava nam kaže vsestranski razvoj našega gledališkega življenja. Leta 1868. smo imeli 152 slovenskih iger, natisnjenih in v rokopisu. Samo na 29 krajih na Slovenskem se je tedaj igralo. Danes pa se nahajata v Ljubljani operno in dramsko gledališče in ni ga večjega kraja, kjer bi ne bil po eden in tudi po več odrov. Zanimivo je, koliko so pripomogla k razvoju slovenskega gledališkega življenja razna društva. Pred vsem tudi «Katoliško društvo rokodelskih pomočnikov» v Ljubljani. Iz njega je izšlo več naših dobrih igralcev. Naj omenimo samo Antona Verovška, ki je bil za Borštnikom prvi slovenski režiser v Ljubljani in potem prvi slovenski režiser v Trstu. Tudi ne smemo pozabiti Danila — Antona Cerarja, on je izšel iz istega društva. Danes je starosta naših igralcev. Mlajših igralcev ne bomo naštevali, zakaj dolgo število jih je. Če bi hoteli naštetiti vse zanimivosti, ki se človeku nudijo na tej razstavi, bi ne prišli do konca. Na vsak način je bila to zelo hvalevredna in posrečena misel, ki bi jo bilo treba posnemati tudi v drugih panogah našega kulturnega življenja.

SL.

Dramatika pri Kitajcih. Duševna kultura Kitajcev je v svojem bistvu kultura razuma. Prav zgodaj se je ravila do zelo visoke stopnje, a je zopet zaostala. To ljudstvo ni poznalo božanstva, zato je bilo tudi brez mitologije in brez eposa. Pač pa so imeli Kitajci vse polno pripovedi, novel in romanov. Tudi njih lirična pesnitev je, četudi bogata, zelo omejena. Ši-king se imenuje peta izmed svetih knjig, ki vsebuje narodne kitajske pesmi in himne. Med poznejšimi pesniki je najznamenitejši pesnik Li-tai-pe, ki je opeval ljubezen in vino. Pripovedka pripoveduje o neki drami — Misteriju — a se ta ni ohranila. V resnici je znana samo neka posvetna drama. Že leta 1800. pred Kr. je bila ta drama taka, kot se je ohranila do danes: isto navadno posnemanje življenja in sirove razposajenosti. Tedanjega cesarja Čing-Tanga so vsi hvalili, ker je prepovedal igranje v gledališču, ki je obstajalo samo iz burlesk in podobnih sirovih iger. Ta prepoved ni veljala dolgo. V prvem stoletju po Kristusu so Kitajci stopili v kulturne stike z Indijo. Med Kitajce se je raznesla Budova vera. Z Budizmom je prišla na Kitajsko tudi indijska drama. Cesar Wenti in Hin-ent-song sta bila začetnika kitajske drame. Šele v začetku 14. stoletja se je začela resna drama. Na cesarskem dvoru je bilo v 16. in 18. stoletju igranje burk in obsejenih pantomin v najlepšem cvetu. Boljši okus je vladal v tem

oziru samo med višjimi stanovi. Šele za časa mongolske dinastije je bila drama sprejeta v kitajsko literaturo.

Četudi je bilo gledališče eno najljubših in eno najrazširjenějšíh zabav za Kitajce, in so ga tu pa tam podpirali tudi cesarji, vendar je bilo dolgo, dolgo zaničevano v takem zmislu kot javne hiše. Ko je pozneje cesar Ki-du-Lung vzel neko gledališko igralko za svojo ženo, niso smele ženske več nastopati na odru, njih vloge so morali igrati dečki in evnuhi.

Stalnih gledališč spocetka ni bilo, pozneje pa samo v večjih mestih. Igralci so potovali po deželi in igrali v raznih hišah, gostilnicah ali so si kar na prostem postavili preprost oder. Oprema je bila razen obleke zelo primitivna. Na obleko pa so pazili z antikvarično natančnostjo. Maske so rabili samo pri baletu. Dramatičen jezik je bil jezik, kot ga je govorilo ljudstvo. Odgovarjal je namenu kitajske drame, ki je bila zato tu, da je pobiljševala in poučevala; v nji so govorili plemeniti značaji v verzih, hudobneži pa v prozi. Muzikalični del drame, ki so ga posebno čislali, je bil pa privilegij nedolžne mladosti. Krepost poplačati in greh kaznovati je bila tedenca in konec vseh resnih kitajskih dram. Poetična pravičnost se je vselej pokazala v osebi cesarjevi ali v osebi visokega državnega uradnika, poleg teh dveh pa sta stala dobredelnik in rabelj, eden z bambusom, a drugi z mečem v roki. Igre so delili v dejanja, navadno po štiri, toda nahajale so se tudi drame, ki so imele po 40 aktov in so jih igrali več dni. Vsaka posamezna oseba se je vpeljala na način, ki ga je Shakespeare v svoji «Sen kresne noči» parodiral. Espozicija je bila podana v prologu. Prvo dejanje je naznačilo začetek kake intrige, srednja dejanja nje zamotanje, zapletljaj, zadnja dejanja pa katastrofo ali rešitev. Med dejanji je gledališki ravnatelj povedal občinstvu vsebino naslednjih aktov.

Kitajska drama se je razločevala v zgodovinsko, družinsko, sodno, karakterno in intrigantno dramo. Pod vplivi Budizma se je uveljavila tudi mitološka drama. Realistika dejanja in značajev je v splošnem glavna poteza kitajske drame. «V stremljenju posneti življenje tako, kakršno je, obstoji kitajska posebnost umetnosti.» V posameznih igranjih so to posneli do čudovite potankosti. Toda ni jim manjkalo tudi na prvinah, ki so zgradile dejanje, da je zgrabilo. Črnomna drama kitajske posebnosti je «Pripoved o krednem krogu». «Nebeški tempelj» je drama, ki je zato vredna da jo omenimo, ker prča, kako je mogoče, da se porodi pri časovno in krajevno ločenih narodih isti motiv, čisto gotovo nezavisto

eden od drugega. Namreč ideja Hamleta: Oče se prikaže svojemu sinu in ga pozove, naj ga maščuje.

Z Budizmom je prišel v kitajsko dramo tudi mal znak fantazije in občutljivosti, ki je pa le v malih slučajih prišla do polnega razvoja.

N A Š E S L I K E.

Požar v Selcah pri št. Petru na Krasu. Zgodovina naših krajev ve mnogo povedati o številnih ljudskih nesrečah, ki so se skoraj v zaporedni vrsti ponavljale ena za drugo. Poleg neprestanih vojn in roparskih napadov so divjale med ljudstvom hude nalezljive bolezni, kot n. pr. kuža l. 1348, povodnji, potresi, celo kobilice so parkrat poplavile deželo in uničile ves pridelek. Najhujši in najodličnejši rušitelj naših domov in sreče pa je bil in je še ostal — ogenj. Hiše so bile s slamo krite, ponekod lesene, stisnjene druga k drugi. Ko se je pojavil ogenj na enem koncu vasi, jo je v par urah vsa upepelil.

Eno izmed selišč ob Pivki, ki je še ohranilo značaj nekdanjih starih vasic, so Selce blizu št. Petra na Krasu. Hiše so skoraj vse s slamo krite, nizke, vsa vas precej tesno sezidana. Ni se torej čuditi, če je

ogelj, ki se je 15. septembra nenadoma pojavil v zgodnjem jutru na enem koncu vasi, zajel v najkrajšem času eno tretjino cele vasi: 21 hiš s hlevi in shrabami, polnimi poljskih pridelkov. Ogenj je izgnal zbegane ljudi iz postelj na cesto. Skušali so rešiti v zmedbi kar se je dalo, otroke in živino najprej, skoraj vse ostalo pa je končalo v plamenih. Človeških žrtev na srečo ni bilo, pač pa je poginilo več glav živine.

Po starem in lepem običaju so se vse bližnje vasi zbrale pri gašenju in reševalnem delu. Med množico, vojaštvom in milico so se posebno odlikovali gasilci iz Slavine, iz Velikega otoka in iz Zagorja, katerih sliko prinašamo. Delali so naporno ves dan in

zabranili, da se ogenj ni razširil na ostali del vasi.

Skodo cenijo na okrog poldrug milijon lir. Komaj peti del te svote je krit z varovalnino. Med pogorelece so razdelile oblasti 24.000 lir denarne podpore. Kmetijska potovalna šola pa je darovala pogorelcem nekaj stotov umetnega gnojila, semena in nekaj poljedelskega orodja.

Skrbne in delavne Selčane je ta nesreča sicer hudo potrla, toliko bolj, ker je zima pred vrati, a ne obupavajo. Zatekli so se pod streho gostoljubnih sosedov, drugi so ostali v vojaških šotorih in se pripravljajo, da kot njih dedje po nekdanjih požarih, zgradijo čim prej na pogorišču nove in trdnjše domove za bodočnost.

B R S T J E.

«Míрно, šumeče po hosti se viješ,» se začnja pesmica, ki ste jo poslali vi, g. F. K., ki vas ne bomo imenovali s pravim imenom. Pesmica seveda še ni godna za tisk, ima mnogo pogrškov, ki jih ne moremo naštevati na tem mestu; pred vsem šepa glede ritma; tudi niso verzi enako dolgi, kar pri taki pesmi zelo moti. Pomislite dobro, ali se vam ne zdi, da je pesem na nekaterih mestih zelo podobna Gregorčičevi «Soči». Veste, takih podobnosti, če tudi so samo idejne, v pesmih ne sme biti. Pozdrave!

«Akordí viharja» in «Pisma v daljo». Ti dve pesmi bi bili pesmi, če bi bila njih misel prekovana v lep pesniški izraz. Tako sta samo dve pesmi v prozi, a še ti slabi. Ne pozabite, da je pri pesmi oblika zelo, zelo važna in brez nje pesem ne more živeti. «Pismo v daljo» je boljša in prepesnitve po našem mnenju bolj vredna.

S M E Š N I C E.

Pred sodnijo. Sodnik: «Vi ste topli svojo ženo; ali ni to divjaštvo prve vrste?» **Obtoženec:** «Gospod sodnik, naj gredò in naj pogledajo, kakšna je moja žena, pa bodo videli, da je bilo vredno pravega junaštva za to.»

Pikanten proces. Pri nekem procesu, ki je občinstvo zelo zanimal, so bile navzoče mnoge dame. Ko so pri zasliševanju prišli do pikantne točke, ki bi lahko žalila nežna ušesa dam, se je obrnil sodnik do občinstva z besedami: «Prosim, da se odstranijo vse poštene ženske iz dvorane.» Ženske pa so bile radovedne na točko, ki pride, tako zelo, da se nobena ni zganila. «Tako,» je dejal sodnik, «zdaj, ko so poštene dame odšle, odstranite tudi te, ki so ostale.»